

KULTÚRA

ROČNÍK XIII. – č. 7

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

7. APRÍLA 2010

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,00€

Stredoveké univerzity, hlavne ich filozofické fakulty, vznikali nielen pre potrebu šírenia poznania, ale aj ako záchytné strediská netypicky zmysľajúcich učencov. Ich úlohou bolo dať priestor mysleniu, ktoré nebolo na tú dobu štandardné a zároveň využiť z netradičného niečo, čo by prospelo na rozvoj tradície. Transformácia na novoveké univerzity priniesla nový pohľad na pochopenie poznania a vzdelania. Poznanie sa stalo symbolom moci. Poznanie umožnilo konštruovať technické novinky, ktoré slúžili na ovládanie prírody, ale aj človeka. Poznanie sa stalo prestížou, stalo sa oným techné, nástrojom, technikou a technológiou. Význam techniky však tento výraz dostáva až v novovekom kontexte, pretože pôvodné techné bolo skôr umením tvoriť ako produkciou. Aj napriek

Elity národa

PETER KONDRLA

tomuto posunu k technike predsa zostáva status filozofických fakúlt a humanitných vied špecifický, pretože práve humanitné vedy v 19. storočí odhaľovali hodnoty, ktoré boli centrálnymi pojmami spoločnosti, boli to ideály, ktoré určovali smer postupu dejín.

Pôsobiť na filozofickej fakulte, venovať sa humanitným vedám bolo otázkou prestíže, študovať filozofiu znamenalo venovať sa filozofii, filozofovať, vytvárať paradigmu, postulovať hypotézy, odhaľovať nové pohľady na človeka. Elitnosť tohto štúdia nespočívala v jeho lukratívnosti, byť filozofom a učencom neznamenal byť bohatým, ale znamenalo to spoločenskú prestíž, pretože myslieť znamenalo stretať sa s múdrosťou. Stretnutie s múdrosťou nedávalo človeku dispozície spoločenského presadenia, ale skôr istú posvätnosť.

Moderné univerzity, ktoré dnes rovnako ako kedysi majú i svoje filozofické fakulty a pracoviská venujúce sa humanitným vedám však dostali iný charakter, ako bolo zvykom. Techné, ona schopnosť pôsobiť v priestore hmatateľného sveta, sa stala súčasťou filozofovania. Excelentnosť a špecifickosť týchto inštitúcií stratila svoj pôvodný zámer. Filozofovanie sa stalo dovzdávaním poznania, ako inštrumentu praktického narábania. Ako však hovorí M. Petříček, s filozofovaním je to ako s obrazom v galérii. Môžeme stáť pred obrazom stokrát a predsa nič nevidíme. Rovnako je to aj filozofiou. Môžeme stokrát počuť múdrosti filozofov a predsa nič nepočujeme. Cesta k filozofii nevedie cez naučené poznanie prijaté od svojho učiteľa, cesta k filozofii vedie cez vnútorný zážitok, cez vnútorné zachvenie sa pri stretnutí s hodnotou obsiahnutou v poznani, ktorá ale nie je inštrumentálnou hodnotou. Je to hodnota osebe. Hodnoty zostávajú, nemenia sa, ale ich prežívanie je stále nové. Úlohou filozofa nie je sprostredkovať poznanie dátumov a pojmov, ktorými sa dejiny nášho myslenia len tak hemžia. Úlohou filozofa je sprostredkovať onen vnútorný záchvev, ktorý vzniká pri stretnutí s hodnotou.

(Pokračovanie na 3. strane)

Snímka: Katarína Džunková

Mat⁹ štát a jeho viditeľné symboly, vrátane vlajky a hymny, je zaiste nádherná vec. Usilujú sa oň všetky vyspelé národy. Zvyčajne hneď, ako dospejú k sebauvedomeniu a nájdu dostatok odvahy a prostriedkov vymaniť sa spod kurately iných národov a sami spravovať veci verejné.

Slovenský národ dosiahol napriek mnohým prekážkam tento cieľ po druhý raz roku 1993. Žiaľ, stalo sa tak v ovzduší agresívneho „globalizmu“, ktorý ekonomicky a kultúrne valcuje všetko autochtónne. Isteže, onen „globalizmus“ má na to omnoho viac prostriedkov ako národný štát, resp. vie, odkiaľ si na túto destrukciu požičať, alebo si na to prostriedky jednoducho „zoberie“. Preto, resp. aj preto zaráža, ako sa všetky národné vlády, vrátane tej súčasnej, macošsky stavajú k rozvoju národnej kultúry. Mám dokonca viac ako pocit, skôr presvedčenie, že sa vzťah k národnej kultúre u každej vyčerpáva verbálnymi prejavmi, ktoré sa končia pri výchove k vlastenectvu zúženej na poznanie štátnej hymny a preambuly Ústavy. To všetko je síce milé a pekné, ale neprekračuje to rámec samozrejmosti. Naopak,

O zásadných maličkostiach

TEODOR KRIŽKA

poukazuje to iba na akési prenatálne štádium zápasu o vlastenecké vedomie budúcich generácií. Ani netreba byť nijaký prorok či filozof alebo politológ, aby som mohol predpovedať, na aké trasovisko si tak Slovensko mení svoju budúcnosť.

Už som to vrel a písal nespočetnekrát: na mnohých verejných a štátnych budovách veďú špinavé štátne zástavy, niekedy dokonca iba ich zdrapy. A o nič čistejšie štátne symboly nebývajú ani nad sídlami politických strán. O človeku, ktorý príde do spoločnosti neupravený, tobôž špinavý, si každý pomyslí svoje. Ale čo si myslieť o ministrovi, primátorovi, starostovi..., ktorý pri príchode do práce ani len k štátnemu symbolu nad vchodom do budovy nezdvihne zrak? Veď v mene republiky, ktorú tie symboly stelesňujú, má slušné žižbytie. Prečo sa od týchto ľudí nepožaduje, aby zverený úrad pre nich nebol iba živnosť, ale povolanie, ktoré má za cieľ zveľaďovanie spoločnosti?

Nechajme však symboly symbolmi. Ozaj je trápne opakovať túto notoricky známu skutočnosť.

Ale čo si myslieť o fakte, že v národe, ktorého jazyk formujú a zveľaďujú spisovatelia, živorovia práve oni? Kol'ki z nich sa objavujú aspoň vo verejnoprávnych médiách? A čo si myslieť o fakte, že ich knihy vychádzajú v takých nízkych počtoch výtlačkov len preto, že ani knižnice nemajú dostatok prostriedkov, aby si splnili elementárnu povinnosť, ktorá vyplýva z ich poslania, a nakúpili vydané diela? Kol'ko knižníc využíva možnosť usporadúvať stretnutia so slovenskými spisovateľmi?

(Pokračovanie na 3. strane)

www.kultura-fb.sk

IGOR KŠIŇAN

Protislovenské ťaženie, jeho zbrane a jeho pravdepodobný zmysel

Keď sme ako poslucháči vojenskej prípravy na vysokej škole počuli o ženijných fugasoch, veľmi nás to pobavilo. Jednak ten nezvyčajný názov, ale aj jeho možný variant, nálož z hnoj a močovky, ktorá sa odpáli v momente, keď popri nej prechádza útočiaci nepriateľ. Skúsenosti sú vraj také, že keď ho smradlavý obsah nálože zasiahne, nepokračuje v boji, stratí dôstojnosť a usiluje sa očistiť. Nevýhodou takéhoto bojového prostriedku je, že sa dá odpáliť len raz. Ako jedna zo zbraní protislovenského ťaženia sa fugas teda nehodí ani v priamom ani v prenesenom zmysle. Ťaženie treba viesť neprestajne, raz s väčšou, inokedy menšou intenzitou, iba treba dbať na to, aby objekt jeho útoku neprestal smrdieť.

A na to je dobrý hnojomet. Podobne ako pre guľomet aj pre hnojomet treba vybudovať hnojometné hniezda. Takéto posty smradlavých palby sú najmä všetky dva mienkotvorné denníky, bulvárne denníky a známe politicko-spoločenské týždenníky, teda takmer celá významnejšia tlač vychádzajúca na Slovensku, ďalej súkromné, ba často aj verejnoprávne elektronické médiá, najmä rozhlas. Výsledkom ich hnojometnej palby je, že osmradia všetko slovenské. Popri hnojometných hniezdach treba spomenúť ešte niektoré „osobnosti“ verejného života (často spojené s bývalým režimom), ktoré podľa vlastných síl a schopností prispievajú k všeobecnému zasmradzovaniu.

Výsledkom protislovenského ťaženia je, že istá časť nášho občianstva pred ním kapituluje a pridáva sa k hnojometčikom, individuálnymi zbraňami sa obracia proti vlastnému národu. K týmto samozverbovancom patria národní bez-

domovci, či skôr bezvedomci, malomeštiaci a rozliční pomýleni, ktorí si chcú byť v spoločnosti kredit. Protislovenské zasmradzovanie, aj pod vplyvom silnej hnojometnej palby spomínaných denníkov, týždenníkov, vysielateľov a „osobností“, považujú za akýsi druh folklóru ak už nie politickej korektnosti. A možno je za tým aj akási zotrvačnosť - majú pocit, že ak bojujú proti vláde, akoby bojovali proti starému totalitnému režimu. Takto si liečia komplex za pasivitu pred dvadsiatimi rokmi. V každom prípade hnojčeskú prácu vykonávajú zadarmo, chudáci, keby vedeli ako dobre sú za svoju hnojarinu platení hnojometčici z denníkov, týždenníkov, elektronických médií a popri nich aj spomínané „osobnosti“, iste by vo svojej horlivosti poľavili a zamysleli sa nad sebou.

Ďalšia časť nášho zahojeného národa pokorne mlčí, už jej to pripadá celkom prirodzené, zvykla si. Ak kedysi platilo dobré, lepší, najlepší, sovietsky, dnes je na programe dňa iné stupňovanie - zlý, horší, najhorší, slovenský. Nikto sa proti tomu verejne nebúri. Akoby sme boli zhypnotizovaní. A ticho je aj vláda, pokorne to znáša. Pán predseda sa síce z času na čas ozve - ale chodí proti hnojometu bez patričnej zbrane! V tejto súvislosti treba pripomenúť jedno z najväčších tajomstiev tejto vlády - ako to, že sa ešte nezmohla na jeden vládný denník? Ako chce zabezpečiť akú - takú clonu proti sústavnému zahojovaniu Slovenska? Hnojometčici svoju kampaň maskujú kritickým postojom, občianskou odvahou, očistnou úlohou médií. Pravdaže, to všetko sa dá prijať, ak cieľom kritiky

nie je zničiť, ale zlepšiť veci, ak sa kritika nezmení na neprestajnú hnojometnú palbu.

Aký teda môže mať zmysel toto protislovenské ťaženie? Už na začiatku sme povedali, že bojovníci zasiahnutí odpáleným fugasom strácajú dôstojnosť a chuť bojovať, tým skôr ak sa na nich deň čo deň kydá hnoj a močovka, na ich vládu, na ich jazyk, zvyky, mentalitu charakter, dejiny, na všetko - podľa spomínaného stupňovania zlý, horší, najhorší, slovenský. Národ stratí dôstojnosť, chuť bojovať a bude pripravený prijať ľubovoľnú alternatívu, ktorú mu vo vhodnej historickej chvíli pripraví silní tohto sveta. Lebo veru oni ešte neprijali existenciu Slovenskej republiky a iste sa pokúsia o dejinný zvrät.

No ponúka sa aj druhé vysvetlenie. Pápež Ján Pavol II v Ríme v novembri 1996 pri príležitosti ďakovnej púte za svoju návštevu našej vlasti okrem iného povedal veľkej skupine Slovákov aj toto: „Slovensko má veľkú úlohu pri budovaní Európy tretieho tisícročia. Dobré si to uvedomte! Je povolané ponúknuť svoj veľmi významný príspevok k pravému pokroku európskeho kontinentu svojimi tradíciami a kultúrou, svojimi mučeníkmi a vyznávateľmi, ako aj živými silami svojich nových generácií. Slovensko je povolané ponúknuť Európe predovšetkým dar viery v Krista a svojej oddanosti Panne Márii...“

Že by ich toto rozzurovalo, že by sa tohto báli, že by im preto ležalo Slovensko v žalúdku? Lebo je jasné, že koordinované útoky nevedú hnojometčici len tak, z vlastnej vôle, že sú to dobre platení žoldnieri, ktorí robia len to, čo sa od nich žiada.

Konferencia

„Voľná nedeľa bez práce“ v Bruseli

Dňa 24. marca 2010 v Bruseli v EP 72 organizácií a cirkvi z celej EÚ, medzi nimi katolícka a evanjelická cirkev, 24 civilných združení ako Nadácia Konrada Adenauera a 35 odborových zväzov ako DGB (Nemecký odborový zväz), OGB (Rakúsky odborový zväz), usporiadali pod vedením hessenského európskeho poslancu za CDU Thomasa Manna prvú Európsku konferenciu na ochranu voľnej nedele bez práce. Zo Slovenska dostala pozvanie na túto konferenciu Aliancia za nedeľu - Slovensko, o.z. (AZN), ktorú zastupoval jej predseda Peter Novoveský.

Spolu s vyše 400 účastníkmi konferencie bola schválená výzva všetkým predstaviteľom štátov a vlád, zasadajúcim nasledujúci deň, t. j. 25. marca 2010 v Bruseli, v ktorej partneri združenia na nich apelujú, aby poskytli všetkým občanom EÚ právo na voľnú nedeľu bez práce.

Organizátor združenia, viceprezident Výboru pre zamestnanie a sociálne veci Európskeho parlamentu Thomas Mann, povedal: „Ochrana voľnej nedele bez práce má obrovský význam pre zdravie pracujúcich, pre zlučiteľnosť zamestnania a rodinného života ako aj pre civilnú spoločnosť vôbec.“

Hlavným rečníkom konferencie bol nový komisár pre sociálne záležitosti EÚ László Andor z Maďarska. Požadoval som od neho čo najrýchlejšiu zákonodarnú iniciatívu, podľa ktorej sa nedeľa pevne zapíše ako deň pracovného pokoja v Smernici o pracovnom čase EÚ, zdôraznil Thomas Mann. Komisár Andor chválil konferenciu a výzvu a hovoril o tom, že táto iniciatíva prichádza v správnom čase. Narážal tým na oficiálne konzultácie konanie o smernici o pracovnom čase so sociálnymi partnermi, ktoré otváral komisár Andor. Zástupcovia odborov a zamestnávateľov v ňom môžu zaujať stanovisko k otázke, v ktorých bodoch sa má komisia usilovať o zmenu platnej smernice EÚ o pracovnom čase. Andor zdôraznil, že komisia vidí potrebu konať na základe vysokej nespo-

kojnosti v obchodnom svete a na strane zamestnancov.

Thomas Mann vyzval spojeneckých partnerov, aby tiež požadovali v konzultáčnom konaní zapísanie nedele ako zásadne dňa pracovného pokoja. „Tým sa o veľký krok priblížime k nášmu cieľu! Dnešná konferencia a naša spoločná výzva predstavujú základný kameň pre založenie prvej Európskej aliancie pre voľnú nedeľu bez práce“, zdôraznil Thomas Mann na záver.

V priebehu konferencie postupne vystúpili po predsedajúcom Thomasovi Mannovi už spomínaný László Andor, komisár pre sociálne záležitosti EÚ a následne Ingrid Sehrbrock, viceprezidentka Nemeckého odborového zväzu, ktorí svorne podporovali aktivitu konania tejto konferencie a označili problém voľnej nedele za vrcholne aktuálny a konštatovali, že je najvyšší čas zaoberať sa touto témou aj v EP.

Po nich vystúpil biskup Dr. Ludwig Schwarz z Rakúska (Linz), ktorý sa venoval danej problematike z pohľadu kresťanskej náuky a hlavne hlavnými problémovými bodmi voľnej nedele v Rakúsku, kde vlastne on koordinuje činnosť rôznych, prevažne kresťanských združení, za zachovanie a čo najširšie možné dodržiavanie voľnej nedele. Následne sa do diskusie zapojili aj zúčastnení europoslanci. Za Slovensko vystúpila pani Záborská a za Českú republiku p. Falbr, bývalý prezident odborov v Česku. Okrem nich aj ostatní europoslanci vo svojich príhovoroch konštatovali pozitívum konania tejto konferencie v jej hlavnej myšlienke, a to voľná nedeľa bez práce, ktorej prejavili plnú podporu.

Následne, ako jediný účastník z občianskych združení, ktoré sa zaoberajú a riešia problematiku nepracovnej nedele v postkomunistickej Európe, vystúpil predseda AZN Peter Novoveský, ktorý vo svojom vystúpení s pochopením uznal problémy s rešpektovaním voľnej nedele v krajinách pôvodnej EÚ. Avšak zdôraznil, že problémy novoprijatých

krajin EÚ, a to hlavne z bývalých komunistických štátov, sú ďaleko mohutnejšie a zatiaľ ani náznakovo domácou legislatívou nie sú riešené, čoho dôkazom bol aj neprijatý zákon o nedeli v NR SR dňa 9. septembra 2009, ktorý bol predložený hlavne z už dávnejšej iniciatívy AZN, či predtým kresťanských odborov za nezištnej pomoci poslancu NR SR Jozefa M. Rydla. Okrem iného poukázal, že obrovský atak na voľnú nedeľu na Slovensku paradoxne spôsobili zahraniční investori či obchodníci, ktorí síce v materských krajinách precízne dodržiavajú domácu legislatívu vo vzťahu k nepracovnej nedeli, avšak celkom opačne sa správajú vo väčšine postkomunistických krajin. Tak sa poukázalo hlavne na obchodné reťazce z Rakúska, Nemecka či Británie. Na záver svojho vystúpenia vyzval predsedajúceho Thomasa Manna, aby z tejto historicky prvej konferencie v EP v Bruseli o voľnej nedeli vznikol akčný program, ktorý by koordinoval v nasledujúcom období činnosť všetkých aktivít smerom k obmedzeniu nedelnej práce v krajinách EÚ.

Medzi najzákladnejšie pozitíva tejto konferencie bezpochyby patrí jednohlasná podpora Výzvy za voľnú nedeľu, ďalej predpoklad, že táto konferencia bude ako štartovný výstrel pre stály kooperatívny systém medzi organizátormi a podporovateľmi myšlienok zjednotenia boja za voľnú nedeľu v rámci celej EÚ. Taktiež veľkým prínosom bude prísľub vytvorenia a založenia prvej Európskej aliancie za voľnú nedeľu bez práce. A v neposlednom rade, plánovaná budúca občianska podpisová akcia v rámci všetkých krajín EÚ na ochranu voľnej nedele bez práce, v ktorej sa ráta s nazbieraním vyše milióna podporných hlasov a podpisov, aby sa v konečnom dôsledku touto iniciatívou musel zaoberať aj EP, aby prijal adekvátnu rezolúciu. Táto by za istých podmienok musela byť záväzná pre jednotlivé štáty EÚ.

PETER NOVOVESKÝ
predseda AZN - Slovensko

Katolícka cirkev v Rakúsku v hlbokkej kríze

Katolícka cirkev v Rakúsku sa už niekoľko rokov nachádza v stave hlbokkej krízy. Svedčia o tom nielen neustále výstupenia rakúskych katolíkov z Cirkvi, ktorých je každoročne niekoľko tisíc, úbytok kňazských povolání, ako aj neustále sa množiace škandály. Asi najznámejším v nedávnej minulosti sa stal prípad výstavy známeho komunistického umelca Alfreda Hrdlicku, ktorého videnský farár, kapitulár Dómu sv. Štefana a dechant Anton Faber označil za jedného z „najvýznamnejších súčasných umelcov v Rakúsku“. V normálnom prípade by asi nebolo prekvapujúce, že na spomínanej výstave bol vyvesený blasfemický obraz, silne urážajúci city veriacich katolíkov, falošne zobrazujúci Krista pri poslednej večeri, keby sa nejednalo o samotné diecézne múzeum Viedenskej fary sv. Štefana! Toto známe múzeum sakrálneho umenia patriace takpovediac pod patronát samotného videnského arcibiskupa, kardinála Schönborna, sa stalo dejiskom znesvätenia kresťanstva, pričom vyvstáva otázka, kto bol vlastne za tento škandál zodpovedný. Takisto, prečo trvalo celých osem dní, kým bol inkriminovaný obraz na protest katolíckej verejnosti nariadením kardinála Schönborna konečne zvesený?

Samotný videnský kardinál čelil začiatkom roka kritike Sv. Otca Benedikta XVI. Počas súkromnej audiencie 15. januára 2010 Sv. Otec rakúskeho primasa pokarhal v súvislosti s jeho nepovoleným vystúpením v Medžugorji. Kardinál Schönborn na svojej vopred neohlásenej návšteve pútnického miesta u biskupa mostarskej diecézy Mons. Ratka Perića tvrdil v rozpore s postojom Vatikánu, že „Panna Mária sa v Medžugorji zjavuje,“ čím si vyslúžil kritiku samotného pápeža.

Ďalším, pre každého veriaceho katolíka nepochopiteľným, činom sa javí jeho konanie v súvislosti s udeľovaním vyznamenania radu sv. Juraja. 25. júna 2008 odovzdal vtedajšej mestskej radkyni Renáte Braunerovej toto pápežské vyznamenanie, čím opäť spôsobil rozruch, keďže o pani Braunerovej, patriacej k rakúskym socialistom, je známe, že sa verejne zastáva tzv. práva žien na potrat.

Najväčším škandalom v roku 2009 sa v Rakúsku javí dodnes nie celkom vyjasnený prípad okolo nedobrovoľného odstúpenia bývalého lineckého svätiačeho biskupa Gerharda Mariu Wagnera. Len mesiac po jeho designovaní Sv. Otcem Benediktom XVI. sa tento svojim konzervatívnym postojom známy a ako farár Windischgarstenu veľmi obľúbený monsignor ocitá v situácii, keď pred rôznymi neprímeranými útokmi zvnútra lineckej diecézy, liberálnych médií, ale aj rakúskej biskupskej konferencie volí cestu kapitulácie. Vo svojom liste Sv. Otcovi uviedol mons. Wagner, známy najmä svojím kategorickým protiprotatovým postojom (aký u niektorých cirkevných hierarchov v Rakúsku nie je vôbec samozrejmosťou!), že za daných podmienok si ďalšiu pastoračnú prácu v lineckej diecéze nevie predstaviť. Linecká diecéza sa vyznačuje svojimi liberálnymi praktikami, napríklad sa nedeľu čo ne-

deľu v mnohých kostoloch slúži nepovolená ekumenická laická omša za účasti žien v liturgických ornátoch. Vyvstáva otázka, akú úlohu zohral v kauze „biskup Wagner“ sám videnský kardinál. Všetko nasvedčuje tomu, že svojimi predčasnými vyhláseniami o odstúpení Mons. Wagnera pred rakúskymi médiami predišiel rozhodnutie Sv. Otca a svojim konaním ho postavil pred fait accompli.

Najnovší škandál okolo sexuálneho zneužívania maloletých, ktorý otriasa rakúskou katolíckou cirkvou v jej samotných základoch však nemožno považovať za prirodzený. Práve naopak, všetko nasvedčuje tomu, že kauza bola umelo vyvolaná určitými krajne liberálnymi a notoricky proticirkevnými zameranými médiami (ako napr. nemecký Der Spiegel alebo bulvár Stern) akoby náhodne patriacimi do veľkého a známeho vydavateľského domu Bertelsmann Verlag. Takisto je veľmi nedôveryhodné, že ide väčšinou o prípady, ktoré sa stali pred viac ako tridsiatimi rokmi, v dobe, kedy sa príslušnými katolíckymi autoritami riešili následným potrestaním dotýčaných. Vlna kritiky a osočovania, ktorá sa prelínala nad katolíckou cirkvou - treba len dodať, že nie po prvýkrát a určite nie naposledy - je súčasťou „kultúrneho boja“, ktorý isté liberálne kruhy už desaťročia vedú proti Cirkvi. Je krajne prehnaná, akoby problém pedofílie existoval len v jej radoch! Cieľom tejto kampane je útok na dosiaľ nedotknutý celibát ako aj snaha o svätenia žien. Už započatá protestantizácia katolíckej cirkvi Druhým vatikánskym koncilom by takýmto krokom akiste slávila svoj ďalší úspech, výsledkom ktorého by bol len ďalší rozklad a morálna devastácia. Kardinál Schönborn v tejto súvislosti na tlačovej konferencii 12. marca 2010 správne poznamenal, že celibát nie je príčinou pedofílie u niektorých kňazov, pretože v tom prípade by mimo celibátu sexuálne zneužívanie detí nejestvovalo!

„Vo Vatikáne aktívne pôsobí diabol“, nechal sa najnovšie počuť hlavný exorcista u Svätej Stolice Gabriel Amorth. Ďalej dodal, že dôsledkom satanovho vplyvu vo Vatikáne sú mocenské boje, „kardinálovia, ktorí neveria v Ježiša Krista a biskupi, ktorí prepádli diablu.“ Tento nesmierne skúsený človek má akiste mnoho dôvodov na takéto závažné tvrdenia. Zrejme parafrázoval známy (a šokujúci) výrok pápeža Pavla VI. z 29. júna 1972: „Satanov dym prenikol jednak trhlínou do Božieho chrámu. Rozšírili sa pochybnosti, neistota, nepokoj, nespokojnosť, konfrontácie... Pochybnosť prenikla do nášho svedomia.“

Nateraz ešte nie je jasné, akú daň budú musieť rakúski cirkevní hodnostári zaplatiť za najnovší škandál. O krízu sa však zjavne zaslúžili aj svojimi častokrát nejasným postojom, bezzádosťou, snahou zapáčiť sa svetu, pochlebujúc tak liberálnej tlači s jej politickou korektnosťou. Treba len dúfať, že najnovšie útoky práve zo strany liberálnej tlače spôsobia vytriezvenie. Veď dvom pánom sa naraz slúžiť nedá.

BEÁTA KATREBOVÁ-BLEHOVÁ

Kresba: Andrej Mišanek

Začiatkom marca som navštívil vysokú školu v Poľsku, kde prednáša kolega, ktorý bol zároveň poslancom poľského sejmu. Opýtal som sa ho na účasť poslancov na zasadaniach. Začudovane povedal, že na zasadanie sa chodí, pretože ak poslanec nechodí, hneď je v novinách fotografia jeho prázdneho kresla s komentármi, že nepracuje. A to bez rozdielu politickej príslušnosti.

U vidíme aj poloprázdnu sálu parlamentu, a noviny nič. Ak by tlač plnila svoju funkciu verejného záujmu, aj náš parlament zasadal v plnom obsadení. Ak sa predsa len píše, tak iba o vybratých poslancoch, ktorí akoby mali byť potrestaní za niečo úplne iné ako neúčasť na zasadnutí parlamentu. Neospravedlňujem ich neúčasť, ale malo by sa merať rovnakým metrom. Tiež neidealizujem našich severných susedov, ale iba pripomínam, že správanie sa časti slovenskej tlače je palica, ktorá sa riadi osobitnými pravidlami. Akými? Prvé: ľudová metafora hovorí, že čert je opica Božia. Prevráteným spôsobom kopíruje Pána Boha. Ak nám dobrý Pán Boh odpúšťa hriech po ľútosť, aj čert tak činí, ale opačne, nepripomína hriech dovtedy, dokedy človek hreší. Tá čertova palica sa obyčajne rozhybe až

STANISLAV HVOZDÍK

Mám názor, čo z toho bude?

vtedy, keď človek sa vyberie lepšou cestou. Dovtedy mu čert dá pokoj a ponúka mu ďalšiu imitáciu Stvoriteľa - imitáciu raja, kde sa plnia, ako inak, materialistické požiadavky. Samozrejme, za podmienky, že to bude bez škrapúl. Ba dokonca čert ponúka večnosť už na tomto svete ilúziou, ktorou zvedol Adama a Evu, ponúka neohraničenosť, všetko sa môže.

Raz som upratoval jednu prícestnú kaplnku. Boli v nej nahádzané rôzne veci, ktoré tam isto nepatrili. Odrazu som za chrbtom začul nepríjemný hlas: „Pozrime sa, aký poriadny“. Strhol som sa. Neznámy sa ma spýtal: Zľakli ste sa, čo? Odpovedám, áno, vyrušili ste ma... Uškrnul sa a odišiel. Nebol spokojný s upratovaním kaplnky.

Tak je to, aj keď upratujeme kaplnku svojej duše alebo chceme povedať, čo máme na duši. Keď oprávnené poukážeme na chybu alebo vyjadríme nejaké želanie. Ktosi nás chce zastrašiť, aby sme s tým prestali.

Časť tlače, zdá sa, plní úlohu čertovej palice.

Mal som prednávať sen. Snívalo sa mi, že som u jedného známeho. Mal tam mnoho portrétov ľudí, aj mój. Niektoré tváre boli až zduchovnené, ale na každej z nich bolo napísané niečo zlé o tomto človeku a to zlé kazilo jeho portrét. Aj mój portrét bol takto pokazený. Spomenul som si, že pri každom stretnutí tento známy o komsi priniesol nejakú negatívnu, raritnú informáciu. Akoby z nejakej agentúry, ktorá je vševediaca. Zasa hra na vševediaceho. Podobne je to s médiami. Sice majú informovať, ale dôležité sú aj motívy, prečo tak činia. Za informovaním by sa nemal skrývať motív čertovej palice. Žiaľ, práve ten je tam neraz zjavný.

Čo sa môže stať s človekom, ktorý takto noviny napadnú? Volá sa to aj samonaplňajúce sa proroctvo. Človek môže začať konať smerom násilného tlaku. Môže prestať veriť vo svoje lepšie Ja.

Za bývalého režimu sa niektorí ľudia dostali do jeho osídli a našli sa aj takí, ktorí s nimi bojovali spôsobom hodným hemingwayovských hrdinov. Ale to sa nespomenie, iba to, že boli nalákaní do pasce. A tak sa naďalej využíva služba tých, ktorí skúšali lámať charakter. A sami požívajú aj dnes priam poslanceckú imunitu. Veď hej, boli poslanci, ale poslanci pekla.

Ani dnes nie je také ťažké dostať sa do iných pascí, zákony sú deravé. A tak je znova čo zneužívať. A keby aj to nie, nech dvihne ruku ten, kto nikdy nezlyhal. No tak vidíte, vždy sa niečo nájde.

Na Slovensku sa na občana začne niečo hľadať, len čo sa prejaví ako Slováčok. Napríklad, ak povie, že boli starí Slováci už za Veľkej Moravy. Ak sa usiluje o zákon o výhrade svedomia. Ak si myslí, že Masarykova socha nemá čo robiť pred Slovenským národným múzeom. Mal by tam byť A. Kmeť, zakladateľ slovenského múzejníctva, veď nábrežie Dunaja je dosť dlhé, aby sa aj Masaryk mohol pozerať na Dunaj z iného miesta. Iba žeby to bol historický artefakt, ktorý sa pre veľkosť nevošiel do múzea. Ďalej, ak povie, že v Košiciach nie je náhoda, že do teraz nie je obnovená socha M. R. Štefánika a že je to deformácia tejto osobnosti zobrazit' ho iba ako hviezdára. A že komusi nevyhovuje jeho politická činnosť, ktorá prispela k rozpadu väzenia národov Uhorska. Ak chceme pomenovať v Košiciach po nejakom Slováčkovi malý verejný priestor, už sú v zálohe sily, ktoré to zmariu.

Na Slovensku všeobecne možno upadnúť do podozrenia, ak sa niekto prejaví ako vyhranený katolík. Nuž čo, asi by niekomu bolo treba pripomenúť Voltairea, možno aj pre neho dobre známeho, ktorý povedal: „Nesúhlasím s vami, pane, ale budem bojovať, aby ste svoj názor mohli povedať“. Nuž, želal by som si, aby to známe z totality: „Mám názor, len aby z toho niečo nebolo...“ už neplatilo. Pre nikoho, vrátane novinárov. Aby nemuseli upravovať príspevky podľa chůtok vlastníkov médií.

Aby stále viac novinárov bolo závislých od etiky, s čím záslužne začala Kultúra.

V bulvárnem týždenníku „PLUS 7 dní“ (dec. 2009) uverejnil P. Getting o Augustínovi Pozdechovi, správcovi, farárovi, dekanovi v blumentálskom kostole v rokoch 1927-1949 článok „Statočný kňaz, keď iní mlčali“. Podľa dostupných prameňov vieme, že A. Pozdech bol prívržencom československého, počas prvej Slovenskej republiky spolupracoval so skupinou Flóra, ktorú tvorili stúpenci E. Beneša na Slovensku. Pre svoje aktivity bol vypočúvaný, ale na zásah biskupa (P. Jantauscha) a prezidenta Tisu bol ihneď prepustený. Po obnovení ČSR sa pustil do aktívnej politiky. Bol členom predsedníctva DS, podpredsedom MNV v Bratislave, ale na výzvu biskupa Jantauscha sa funkcií vzdal. Ako podpredseda MNV sa dostal do konfliktu s komunistami, bol na strane súdneho prezidenta Tisu a keď sa otvorene postavil v roku 1949 proti komunistickej rozkolnickej tzv. „katoľickej akcii“ bol obvinený z velezrady a odsúdený na 12 rokov väzenia a 10 rokov straty občianskych práv. „Vo väzení, ako spomínajú kňazi (A. Izakovič, J. Mitošinka), „úplne zmenil

svoj niekdajší postoj k Tisovi a k Slovenskej republike“. (F. Vnuk - Lexikón...) Po prepustení z väzenia v roku 1957 nemohol ísť do pastorácie, išiel do domu prestarnutých kňazov v Pezinku, kde 26.12.1960 zomrel.

Autor článku vyzdvihuje Pozdechov list budapeštianskemu rabinovi v roku 1942, ktorý sa dostal aj do rúk

Pokus o zneužitie A. Pozdecha proti Dr. J. Tisovi

Mons. G. Burzia, Chargé d'Affaires Vatikánu na Slovensku a list sa nachádza vo vatikánskych dokumentoch. Protestuje v ňom proti prenasledovaniu židov a žiada rabinu, aby vyburcoval svedomie sveta na ich záchranu. Nevie sa, čo rabin urobil, ale vieme, že keď na Slovensku boli deportácie dávno zastavené, vtedy v Maďarsku deportácie začali a vyviezli okolo 500 tisíc židov. Je nepravda, že „iní mlčali“. Nemlčali ani biskupi ani Tiso, Sivák, Medrický, Karvaš, Balko a mnohí ďalší. Prezident sa dokonca ospravedlnil G. Burziovi za hrubé správanie sa V. Tuku, keď bol u neho s protestom.

Pokiaľ ide o zmenu postoja A. Pozdecha vo väzení, musím poznamenať, že postoj k Tisovi nemusel meniť. V čase, keď bol Dr. Tiso vo väzení, požiadal blumentálskeho farára o latinský misál, k slúženiu sv. omši. A. Pozdech taký nemal, ale požiadal mu ho jeho kaplán Mons. ThDr. Boris Travenec a následne ho osobne odovzdal prezidentovi. Po poprave prezidenta riaditeľstvo väznice misál vrátilo. Vzhľadom na

priateľské vzťahy mi Mons. Travenec misál s vyhlásením o jeho pravosti venoval. Keď som mu položil otázku: „Aký mal vzťah Augustín Pozdech k prezidentovi Dr. J. Tisovi za Slovenskej republiky i počas súdu?“, bez váhania odpovedal: „Kladný“ a zdôraznil „kladný“. Potvrďuje to aj fakt, že sa nebal navštíviť prezidenta, hoci ho za to mohli odsudzovať. Keby autor článku poznal túto skutočnosť, sotva by o nej napísal, ba pochybujem, že by vôbec písal o farárovi A. Pozdechovi. Pravdu však nemožno natrvalo zamlčať.

STANISLAV MÁJEK

Elity národa

(Dokončenie z 1. strany)

Nejde teda o exkurziu k hodnotám, o ich ukazovanie či prezentovanie. Ide o fenomenológiu hodnoty. Je to získanie nového pohľadu na veci, ktoré sme doteraz vnímali ako všedné, každodenné. Ide o objavenie hodnôt, ktoré sú medzi nami neustále prítomné, ktoré sa však nedajú ukázať ako sa ukazujú obraz, pretože ani pohľad na obraz neznamená jeho pochopenie.

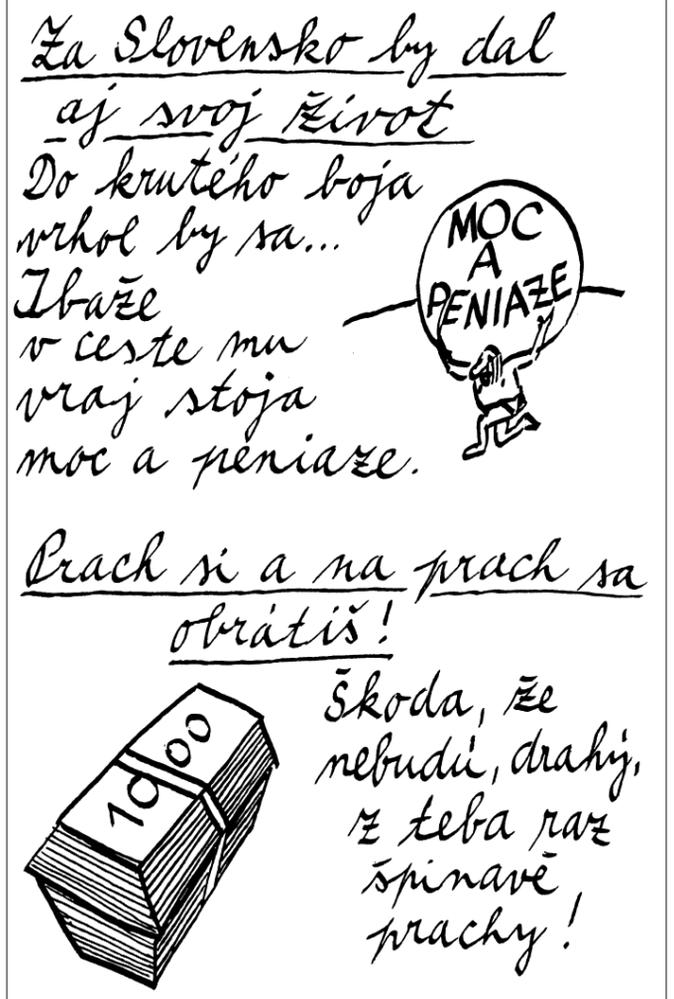
Handicapom humanitných vied je ich problematická kvantifikovateľnosť. Merajú sa výstupy, ich kvalita, ohlasy na ne a pod. Ako však odmeriame zážitok stretnutia s hodnotou? Formou dotazníkov alebo sociologickým výskumom? Na Slovensku máme veľa inštitúcií, ktoré sa venujú humanitným vedám, nejde len o univerzity. Tento fakt môžeme považovať za devízu pre budúcnosť, musíme ju vak správne zúročiť. Aktuálne prebiehajúca diskusia o statuse humanitných vied smeruje k záveru, že máme veľa študentov v týchto odboroch a je potrebné posilniť skôr technické vedy, o ktoré paradoxne nie je záujem. Kritika smerujúca k počtu k počtu absolventov humanitných vied je v tomto prípade opodstatnená.

Nachádzame sa v bludnom kruhu. Jedným z dôležitých faktorov posudzovania výkonov v oblasti humanitných vied je aj počet absolventov. Od neho do značnej miery závisí aj rozpočtové financovanie. Preto v záujme o vlastnú záchranu humanitné prijímajú nových a mnohých študentov, len aby mohli existovať a finančne si zabezpečiť aspoň minimum. Nehovoriac o podhodnotení ceny študenta humanitných vied oproti iným vedám. Tento rozbehnutý kolotoč sa snažia kompetentní zastaviť stanovením horných kvót pre počty študentov. Avšak hlas akreditačnej komisie je jasný. Jeden učiteľ môže školit' maximálne piatich bakalárov a troch magistratov. Jednoduchá matematika nás vedie k výsledku, koľko by malo byť študentov humanitných vied, pokiaľ by sme dodržali toto minimum. Ide o minimum pre zachovanie kvality. V tomto prípade naozaj menej znamená viac. Pri prekračovaní týchto počtov sa z humanitných vied stáva skutočne iba miesto odovzdávania informácií a diplomov. Pôvodný pátos z prítomnosti hodnôt, ktorým boli doslova prešívané chodby takýchto pracovísk je nahradený množstvom informácií, ľudí a organizačných pokynov. Absolvent humanitných vied má byť osob-

nosťou. Jeho osobnosť sa formuje práve stretnutím s hodnotou, ktoré mu sprostredkuje učiteľ, ak však má na neho čas. Iste je možno oponovať, že aj z množstva sa dá vybrať kvalita. Ale jej selekcia je náročná, a nakoniec aj tak drvivá skončí ako úspešni absolventi.

Je nepochybné, že humanitné vedy majú svoje miesto medzi vedami, ich úlohou je nielen zhromažďovať bohatstvo našej kultúry a chrániť ho, ale aj sprostredkovať zážitok z týchto hodnôt. Elita národa, ak si dovoľme takéto archaické označenie, samozrejme nevynímajúc iné vedy, nemôže byť masou. Ak sa humanitné vedy stávajú miestom masovej produkcie absolventov, ktorý odchádzajú bez toho, aby boli oslovení, aby prežili vnútorný záchvev s hodnotou, ak odchádzajú takí istí ako prišli, potom je to práca naozaj zbytočná. Pretože na uchovávanie dát dnes už bežne používame stroje, ktoré sú v tejto oblasti omnoho výkonnejšie. Nedokážu však sprostredkovať zážitok s hodnotou, to je vlastne iba človeku.

PETER KONDRLA

Kresba: Andrej Mišanek

O zásadných maličkostiach

(Dokončenie z 1. strany)

A majú vôbec na to prostriedky? Aký je zmysel knižnic? Šíriť bestsellery a gýče globálneho valcovania vkusu a identity, či dokonca pestovať protislovenského ducha, alebo povznášať národnú kultúru? Ako je možné, že v knižniciach objavíte každý bulvárný časopis, no ak chcete siahnuť po zvyškoch vážnych periodík, také ležia hlboko pod záľahou braku alebo absencujú v ponuke knižnic úplne? Prečo je kritériom ich práce počet výpožičiek, a nie ich kvalita?

Niekedy sa mi žiada vykriknúť na plné ústa, že slovenská kultúra existuje napriek vládam, ktorých ľahostajnosť k nej tu zúri už dvadsať rokov!

Vari tu ozaj nie je nikomu do plaču, ak sivovlasý a zhrbený klasik slovenskej literatúry, o ktorom sa deti učia na školách, potupne cestuje s aktovkou plnou kníh za čitateľom, kde mu sotva nalejú pohár vody?

Spisovateľom netreba dávať almužnu. Stačí, aby sa školy a knižnice

vrátili k svojmu prvotnému poslaniu a mali si za čo, no najmä museli nakupovať pôvodnú slovenskú literatúru. Aby si uvedomili, že sú to predovšetkým knižnice slovenské a že ich primárny cieľ je spolupodieľať sa na ochrane a rozvoji slovenskej vzdelanosti a kultúrnej úrovne. Aby mali za čo preplatiť aspoň cestovné autorom a pozývali ich na besedy s čitateľmi v zodpovedajúcom rozsahu.

Nemôžem si pomôcť, ale dávno som nadobudol istotu, že u nás dokonale vieme zdôvodniť, ako sa čosi nedá. Máme pripravených v každom vrecku hneď tucet výhovoriek. Úradníci už zasa raz zabudli, že nie oni sú zmyslom štátu, no že ich štát povolal do služby. Že slúžiť znamená chrániť a rozvíjať. To samozrejme platí predovšetkým o politických stranách a tých spomedzi nich, ktorým sa podarí po voľbách zostaviť vládu. Veď aj to, že tak nerobia, resp. nerobia uspokojivo, je vinou na národnej kultúre, ktorá volá do neba.

TEODOR KRÍŽKA

Ján Hnilica:
Literárnovedné
a gramatické
dielo Jozefa K. Viktorina
Libri historiae 2009

Táto kniha si nepochybne zaslúži miesto v každej školskej knižnici na Slovensku. Najmä ako cenná príručka pre slovenčinárov, pre učiteľov literatúry, ale aj pre všetkých ostatných, ktorým leží na srdci povznášanie národa a jeho osveta vo sfére národnej kultúrnej histórie. A to ak už pre nič iné, tak prinajmenšom preto, že jej názov nášmu súčasníkovi, ani vzdelanému, veľa nenapovedá, ba nejednému nehovorí vôbec nič. Jej poslaním je strhnúť závoj zabudnutia spred tváre jednej kľúčovo významnej slovenskej kultúrnej osobnosti.

Keď som v päťdesiatom ôsmom roku minulého storočia maturoval, Viktorinovo meno sa v školskej látke z literatúry mihlo iba okrajovo, v jednej (!) vete - ako mi pripomína ešte dnes vtedajšia učebnica -, aj to iba v súvislosti s jeho *Gramatikou slovenského jazyka* ako praktickou príručkou na uvádzanie zásad Hattalovej *Krátkej mluvnice slovenskej* do života. Netušil som vtedy ani len to, že úspešná Viktorinova gramatika vyšla vlastne v nemčine, v štyroch vydaniach (!) a že bola určená pre školy a samoukov. Iné významné literárnohistorické fakty súvisiace s bohatým Viktorinovým kultúrnohistorickým pôsobením v tretej štvrtine devätnásteho storočia sa v školských textoch s jeho menom jednoducho (a nespravodlivo) nespájali.

Neskôr som objavoval meno Jozefa Karola Viktorina vyslovene náhodne pri čítaní literárnovedne ladených statí v literárnych časopisoch. A musím povedať, že skôr zvädzali pozornosť na „mysterióznosť“ jeho suicídia, ktorá sa „kuriózne“ vynímala na pozadí jeho povolania katolíckeho kňaza. Mali sme síce neskôr v slovenskej literárnej histórii aj všeobecne známe suicídium Štefana Krčméryho, ale to sa pripomínalo (ak už sa pripomínalo) len nepodstatne kdesi v zákrute jeho podstatných literárnych a kultúrnohistorických zásluh.

Možno aj tieto „tajomstvá“ privodili, že som si krátko po maturite kúpil vtedajšie nové, pišútovské *Dejiny slovenskej literatúry* (kolektív autorov, Osveta 1960) a trocha som v nich snoril. Viktorinovo meno som v tomto diele našiel podľa registra na siedmich miestach (pritom napríklad meno Juraj Jánošík sa tam vyskytuje na dvadsiatich dvoch miestach a Napoleon na deviatich). Dve zmienky z toho (iba zmienky) sa týkajú Kalinčiakovej *Reštavrácie*, napísanej pre Viktorinov almanach *Lipa*, jedna Viktorinovej zásluhy o Dobšinského časopis *Sokol*, jedna jeho priateľstva s Palárikom, jedna jeho poznámky ku Kubáňiho básni a jedna jeho zarátania medzi osobnosťami, ktoré sa v rokoch 1870 - 1880 odobrli zo slovenského života.

Len na jednom mieste (v „prívesku“ k Palárikovi) hovorí Pišút o Viktorinovi bližšie. Odcitujem: „Najbližším Palárikovým spolupracovníkom bol však Jozef Viktorin, pôvodom Moravan (1822 - 1874), ktorý svoju literárnu činnosť začal príspevkami do štúrových novín. Má najväčšiu zásluhu na rozhybaní literárneho života v rokoch Bachovho režimu almanachom *Concordia* (1858), potom tromi ročníkmi *Lipy*. Vydával zbrané spisy Hollého, Sládkoviča a Záborského. Možno povedať, že všetky svoje úspory venoval na rozvoj slovenskej literatúry.“ To bolo celé. Ale už i to ma svojou výpovednou hodnotou ohúrilo a stačilo na to, že som si Viktorinovu osobnosť začal osobitne vážiť, pretože

Zázrak literárneho oživotvorení

sa mi takto nenazdane posunula do sameho centra slovenského kultúrnohistorického diania v porevolučnom čase a v rokoch matičných. Odhladnuc od toho, že Pišút podával mylnú informáciu o Viktorinovom pôvode (otec J. K. Viktorina pochádzal z Moravy, ale on sa narodil v Zavare pri Trnave), všetko ostatné v hodnotení literárneho historika bolo napodiv skomprimované, pravdepodobne nechcene, do výbrusu priam žiarivo klenotníckeho (zaiste práve preto, že sa hodnotiteľ nemienil a koniec koncov azda ani nemohol, keby bol nebudaj i chcel, rozplývať do epickéj šírky).

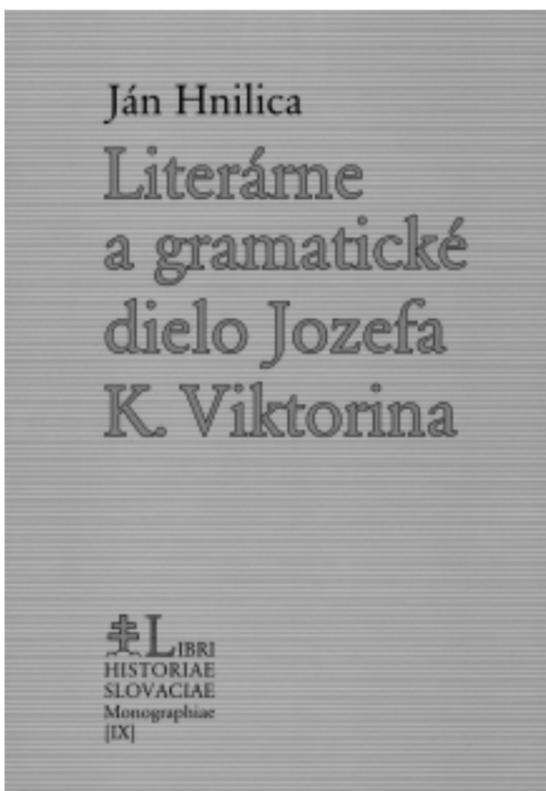
Ale to všetko boli len „akademické“ zmienky, ktoré nemohli mať širší okruh recepcie v slovenskej verejnosti. Na scénu sa dostávali aj z odborných literárnohistorických alebo bibliografických kruhov viac-menej iba príležitostne state v periodikách, a tie zasa neumožňovali téme národne nanajvyš želanéj (ale pre komunistické časy skôr neželanej) vykľuť sa cez škrupinu a vyjaviť zázrak literárneho oživotvorení slovenskej spoločnosti v rokoch osobitne dôležitých pre naše národné uvedomenie sa.

Vo mne sa predstava o Viktorinovi utvrdila, keď som objavil v antikvariáte knihu *Tomáša Kempenského štvoro kníh O nasledovaní Krista*, ktorú „soslovenčil, krátkym životopisom pôvodcovym a zprávu o jeho zlatej knihe opatril a vydal Josef Viktorin, kňaz arcibiskupstva Ostrihomského, farár Vyšegradský a čestný člen univerzity Charkovskej“ a ktorá bola vydaná „v Pešť-Budíne, 1867“. Mój exemplár pochádza z knižnice Ferdiša Juríga, na dodatočnej peknej polokoženej väzbe nesie totiž Jurigovo meno, no bol zmenil majiteľa, pretože na prednáhrovej stránke čítame venovanie „Milemu priateľu na vianočnú pamiatku Ferdiš Juríga. 1902 24/XII.“. Z tohto prvého slovenského vydania (vo vtedajšej, dnes už archaicky pôsobiacej spisovnej slovenčine) som nadobudol aj prvú čitateľskú skúsenosť s Kempenského *De imitatione Christi* - a to veru až po viac než sto rokoch od Viktorinového vydania.

Nečudo, že som v duchu zajasal, keď sa mi dostala do rúk monografia Jána Hnilicu *Literárne a gramatické dielo Jozefa K. Viktorina*, vychádzajúca z autorovej talianskej doktorskej dizertácie (Padova 1979), ktorá teraz prišla na knižný trh v slovenskom znení, v upravenej a doplnenej podobe v edícii *Libri historiae Slovaciae*. Autor sa v nedoceníteľnej miere zaslúhuje o sprítomnenie osobnosti Jozefa Karola Viktorina slovenskému dnešku, jej priekopníckych, ba prelomových prínosov na slovenskom kultúrnohistorickom poli, na národa roli dedičnej, už tým samým, že zacieliť pozornosť na národnokultúrne aktivity objektu svojho historickokritického skúmania. Patrí mu prvenstvo v monografickom odbornom historickom spracovaní osobnosti J. K. Viktorina, čo aj sama monografia, pokiaľ ide o rozsah, je relatívne útlá a vo svojom vyznení pôsobí skôr dojmom popularizačného diela. Element rozsahovej útlosti a popularizačnej ambície má, akokoľvek, svoje prednosti. Mohol by prispieť k tomu, že sa odcloní závoj spred historicky relevantných skutoč-

ností aj pre širšiu verejnosť a umožní nám uložiť si do správnych súvislostí a do správneho poradia viaceré doteraz izolované fakty z našich literárnych a lingvistických dejín.

O členení monografie len stručne. Po striedmom úvodnom slove Františka Vnuka nasleduje autorov historický vstup do vlastnej témy. Ten prehladne mapuje podstatné udalosti významné pre slovenskú históriu, od revolúcie rokov meruňských cez Žiadosti slovenského národa, Slovanský zjazd v Prahe, situáciu za Bachovho absolutizmu, Októbrový diplom, Memorandum slovenského národa, založenie Matice slovenskej a troch slovenských gymnázií až po rakúsko-maďarské vyrovnanie. A v krátkej stati začleňuje do tohto historického kontextu aktivity Jozefa Karola Viktorina. Konštatuje sa tu, že „Viktorin patril medzi vedúce osobnosti *matičných rokov*“.

Nasledujúca životopisná časť je krátka. Dozvedáme sa z nej, že Viktorin všetky svoje štúdiá okrem prvej triedy - normálku, gymnázium i štúdium teológie - absolvoval v Trnave, že na gymnáziu patril medzi najlepších žiakov a v seminári, kde ho národne prebudil Ján Palárik, bol najlepším študentom, že na kaplánke v Senici nadviazal priateľstvo s Hurbanom, že roku 1848 bol aj uväznený, že niekoľko rokov pôsobil v Starom Budíne medzi Nemcami a Maďarmi, kde sa nemohol „panslavisticky“ prejaviť, že dlhé roky bol kaplánom v Budíne, až napokon sa roku 1866 stal správcom farnosti vo Vyšehrade, kde sa medziiným zaslúžil o renováciu vyšehradského hradu. O posledných dňoch jeho života sú tu len strohé náznaky. Vysvitá, že mal nádory na mozgu, ktoré mu strpčovali život a privádzali ho do záchvatov zúrivosti. Sám sa žiadal umiestiť do Ústavu pre choromyseľných v Budíne a o dva dni nato, ako ho tam prijali, britvou si v nepričetnosti prerazal hrdlo. (Dodajme, že pred smrťou vzorne usporiadal svoje testamentárne veci.)

Podstatná z kultúrnohistorického hľadiska je tretia kapitola knihy, rozprávajúca o Viktorinovej činnosti na národnom a literárnom poli. Dosvedčuje, že Viktorin bol naozaj popredným „výtečníkom slovenským“ (ako dokumentuje známa portrétna litografia z roku 1863), teda popredným národcom a kultúrnym pracovníkom v druhej polovici devätnásteho storočia.

Bol činný publicisticky, literárne, kultúrnoorganizačne, vydavateľsky, prekladateľsky a mecénsky. Z jeho bezprostredného úsilia vzišli literárne almanachy *Concordia* (1958) a *Lipa* (1860, 1862, 1864). Získaval pre ne prostredníctvom bohatej korešpondencie autorov z celej vtedajšej slovenskej literárnej scény, a to bez ohľadu na konfesiu (sám to pokladal za liberálny prístup; dnes by sme hovorili o praktickom ekumenizme). Prvý takto publikoval napríklad Palárikovo *Inkognito*, *Drotára*, *Zmierenie alebo Dobrodružstvo pri obžinkoch*, Kalinčiakovu *Reštavráciu*, Bottovu *Smrť Jánošíkovi*. Z vlastných prostriedkov vydal básnické spisy Andreja Sládkoviča (1861) i Jána Hollého (1863) a v troch zväzkoch diela Jonáša Záborského (1865, 1866). Zaslúžil sa o založenie Matice slovenskej i Spolku svätého Vojtecha. Na tieto inštitúcie (medzi inými) pamätal bohato aj vo svojom testamente. Rozkonárené boli takisto jeho medzinárodné, najmä slovanské kultúrne kontakty.

Štvrtá časť Hnilicovej práce sa už len v krátkosti zameriava na Viktorinovu nemeckú *Grammatik der slowakischen Sprache*, na dielo, ktoré pomohlo prebudiť záujem Slovákov o slovenčinu a upevňovať v národe slovenský spisovný jazyk v podobe, akú mu dala Hattalova *Mluvnica slovenského jazyka*. Autor rozoberá štruktúru i základné princípy tejto gramatiky a konštatuje o nej, že patrí medzi najvýznamnejšie Viktorinove diela, že ju v čase jej vzniku, ale i neskôr vysoko hodnotili a že dodnes je aktuálna a dôležitá pre dejiny písaného slovenského jazyka. Prekvapuje len, že sa jej názov cituje v monografii až zo štvrtého, posmrtného vydania z roku 1878.

Knihu vzácné dopĺňajú reprodukcie dokumentov v prílohách, takisto obrazová príloha (obsahuje okrem iného snímku titulného listu druhého vydania Viktorinovej gramatiky z roku 1862), bibliografická časť spracovaná Jozefom M. Rydlom i menný register. Nechýba informácia o autorovi, ani anglické, nemecké a maďarské resumé. Publikácia svojím obsahom a vybavením predstavuje nateraz jedinečné kompendium poznatkov o Viktorinovi a jeho životnom diele.

Čitateľa publikácie však predsa len trocha konšternuje akási vydavateľská nejasnosť v prístupe k jazykovej úprave diela. Ťažko, pravda, rozlíšiť, čo zo sporne vnímaného ide na vrub autora a čo je výsledkom vydavateľského spracovania. Rozpornosť sa ukazuje napríklad pri citovaných názvoch literárnych diel: niekde tu máme pridržanie sa pôvodnej podoby názvu (Národný zábavník), ako je v odbornej historickej práci bežné, inde transformáciu názvu do dnešnej spisovnej podoby (*Slovenské národné noviny*, *Orol tatranský*, *Slávy dcéra*). Dokonca niektoré názvy sa píše dvojaké (v autorskom texte *Lžidimitrijady*, v bibliografii *Lžedimitrijady*). Sám autorský jazyk je síce štandardný, ale tu i tam by mu bolo prospelo jemné vycizelovanie výrazu, prípadne dôslednejšie realizovanie spisovnej normy. Na niektorých miestach sa naproti tomu zdá, že apretorská ruka nenáležite zasahovala do citátov z dobových diel a dokumentov, takže si čitateľ nemôže byť istý ich originálnym

znením, resp. ich originálnou pravopisnou podobou. Bezprostredne som si to všimol na nepresne, hybridným spôsobom citovanom názve (s. 78 - 79) prekladu diela *O nasledovaní Krista*, teda knihy, ktorú mám v rukách. Dokonca nie je na prvý pohľad jasné, odkiaľ pokiaľ citát siaha. Aj následný citát z Viktorinového predhovoru je zbytočne „poslovenčený“ v duchu dnešného jazyka, pritom nie dôsledne (mediiným sa v ňom dvakrát ponecháva spojka *ponevác*). Mala tu mať prednosť originálna podoba. Našiel som v texte aj dlhší citát neodlišený úvodzovkami (s. 38), takisto kontextová štylistická nenadivnosť.

Prekvapili ma aj iné gramatické rarity - nenáležité skloňovanie *pri Hradci Královom*, poslovenčenie krstného mena Havlička-Borovského na *Karola* (pritom nie dôsledné), opäť zasa neposlovenčenie ruského mena *Piotr* v mimonominatívnych tvaroch (*s Piotrom Lavrovským*, *Piotra Lavrovského*) a osobitne nepridržanie sa úzu v písaní mien slovenských osobností do konca roka 1918, ktorý sa ustálil na základe kolektívneho rozhodnutia slovenských historikov, jazykovedcov a bibliografov a uviedol sa do praxe predovšetkým v *Slovenskom biografickom slovníku* (Matica slovenská 1986 a n.). V uvedenom slovníku nájdeme napríklad meno národovca grófa *Nyáriho*, Viktorinového spoluseminaristu, poslovenčené na *Nári*. Ak sa na jednej strane v monografii uvádza Lajos Kossuth aj v poslovenčenej podobe *Ludovít Košút*, neviem, prečo by nemalo byť možné aj meno slovenského národovca písať podľa slovenských pravopisných zásad.

Ale toto všetko sú len chyby krásy, tak ako sa pritrafilí cestou za tušenou pravdou. Neskrýtou, ale zafahnutou. Svojím obsahom je kniha Jána Hnilicu výdatnou studnicou doterajších poznatkov o Viktorinovi a jeho diele, navyše je vstrojená rozsiahlym odkazovým materiálom, ktorý umožňuje záujemcovi orientovať sa v problematike širšie i dôkladnejšie. Tým ako keby zároveň naznačovala smer, akým by sa mala slovenská literárna historiografia uberať v prehodnocovaní kultúrnohistorických zásluh Jozefa Karola Viktorina. Koniec koncov, čo vieme - okrem všeobecných konštatovaní - o Viktorinových národnopolitických túžbach a úsilíach? O jeho prežívaní kňazstva? O jeho literárnej rozhladenosti? O jeho obdivuhodnom veľkorysom mecénstve? Ale aj o jeho sklamaníach a o útrapách jeho života, o chorobe, ktorá ho zožierala a priviedla na pokraj ľudských síl? O tom, že bez jeho vrúcneho kalorického prispetia, prýštieceho z hlby duše, by sa asi nebol odohral ten zázrak národného literárneho oživotvorení, s akým nás konfrontuje žitá predstava o slávnom období slovenského národného a literárneho pohybu v devätnástom storočí?

Myslím si, že Hnilicova monografia je výzvou pre mladších bádateľov prepracovať sa cez zaprášené archívy k vykresleniu sýteho, plnokrvného obrazu o Viktorinovi. Verím, že podnikni mladšiu slovenskú krv k úsiliu rozprúdiť v žilách národa pamiatku na osobnosť, ktorá si zaslúži za svoju nezlúčenú slovenskosť trvalé miesto v národnom panteóne. A práve tak si myslím, čo som povedal už v úvode, že kniha by mala nájsť miesto v každej školskej knižnici na Slovensku. Azda by sa o to mohlo postarať Ministerstvo školstva Slovenskej republiky.

Pri príležitosti 225. výročia narodenia básnika Jána Hollého (24.3.1785) sa uskutočnila 27. marca v jeho rodnom Borskom Mikuláši slávnosť za účasti predstaviteľov Trnavského samosprávneho kraja, starostov obcí, predstaviteľov viacerých kultúrnych ustanovizní a širokej verejnosti. Bohoslužbu celebroidal otec biskup František Rábek, koncebrovali miestny farár Dr. Teodor Kamody a Dr. Jozef Krajčí. Na oslave zazneli hodnotné príhovory a umelci vystúpili s kultúrnym pásmom zo života básnika.

Jeden z najväčších čitateľov a šíriteľov diela Jána Hollého, básnik Viliam Turčány, pozdravil slávnostné zhromaždenie nasledovným príhovorom, ktorý predniesol Jozef Šimonovič.

Stanislav Májek

Ctení rodáci JÁNA HOLLÉHO VELKÉHO, áno BÁSNIKA z našich najväčších a nielen na Slovensku!

Drahí Búrania a všetci čitelia i šíritelia Jeho dobrého mena a diela, prijmite, prosím, srdečný môj pozdrav, teraz, na začiatku

VILIAM TURČÁNY

Národu bol i lekárom i liekom

Z oslavy Jána Hollého v Borskom Mikuláši

jarí, ktorú tak pôvabne opísal i vo svojom JAROSLAVOVI, v jednej z najkrajších selaniek vôbec: hodno si v nej všimnúť tú pôvabnú ZVUKOMALBU bzučiacich, „vučiacich“ včiel už od samého rána, v ktorom

SOTVA SA ČERVENAVÚ ZARĎIVALA DENNICA ŽÁRU,
UŽ JAROSLAV PASTÍR S BELAVÝM BOL STÁDOM U HÁJA.“
A čo vidí a čo čuje? Čo ON všetko precituje? A nám všetkým opisuje?

VČELKI NA ŠÍR SA ROJÁ A LAHODNÍM ZNÍCE VUČÁNÍM
OBLETUJÚ A ŽLTÚ CUCAJÚ ÚSTEČKAMI SLADKOSŤ,
Z nej v ÚLOCH vyrobia MED, po západoslovenský MAD !
áno MAD !!!

Už aj preto spolu so Svätým Borským Mikulášom, RODISKOM BÁSNIKA, treba nerozlučne uvádzať RODISKO JEHO BÁSNI, čiže MADUNICE, ktoré z Hollého / i s ich MLÍČOM - MLIEČOM / utvorili podľa ŠTÚRA - hoci zakladateľa novej spisovnej slovenčiny, odlišnej od Hollého bernolákovčiny - áno, utvorili z Hollého slovenského VERGÍLIA. Štúr to dosvedčuje i nápodobou VERGILIOVHO EPITAFU / MANTUA ME GENUIT .../, nápisom na Hollého náhrobok:

HLUK NETEŠIL SVETA MÁ; VSAMOTÁCH SOM MLIEČA SEDÁVAL
BYL MAJETOK MI CELÝ: K NÁRODU LÁSKA, BOHU.

Najväčší básnici po Hollom, Sládkovič i Hviezdoslav obraňovali / hoci sami tvorili už v štúrovskej slovenčine / Hollého bernolákovčinu, ba Hviezdoslav práve v básni Na Jána Hollého napísal najkrajšiu strofu o slovenčine vôbec:

Ó, slovenčina, ľubozvučná rieka! / Ty, Básniče, si upravil jej chod, / že vľudne, búrne, vždy však rytmom steká / a melodický šumí každý brod: / že tým je nám, čím život pre človeka, / ba ceníme ju vyššie nad život !

Aj Hviezdoslav vo svojej autocharakteristike básnika spájal v sebe lekára i lekárnika / v básni Nie slovenského darmo od poetu / žiadate čisté zvuky varyta, DOZVUKY /. Hollý tak urobil pred ním - pred Hviezdoslavom, ktorý sa narodil, ako vieme v roku

1849, keď Hollý zomrel. Urobil tak práve v MADUNICIACH, keď spojil v sebe dva DARY : básníctvo i knážstvo. Jedno i druhé je lekárstvom.

Dovoľte i mne pripojiť verše na oslavu básnika i knáza:

1. Národu bol i lekárom i liekom,
kde iba býlim bujnel bájný Mlích?

A zem, zem medom tiekla mu a mliekom
aj z Maduníc, kde vraj niet MADU NIČ?

A dušiam ten roh hojnosti a chosnov
čaril i z bied? - A tolko večných krás
lial do nich rečou prezázračne rosnou
len preto, že bol katolícky knáz?

2. Nie, farby bral i Rimanom, i Grékom!
No nenamiešal z nich len dáky gýč,
keď viedol Slávov k slávnym zlatým vekom.

A predsa ktosi chytal naňho bič,
že nemá miesta pod tatranskou sosnou
ani čo vravieť do moderných čias

a chcel ho hnať i zo školy, z jej osnov
len preto, že bol katolícky knáz.

3. ČASOMIERA ! I v svete pred'alekom
vždy budeš znieť ! - I ďalej za Greenwich
znieť budeš s Hollým do vekov ! A v niekom
ešte i šíp, trň zmeníš na vinič.

Nuž kto tu spupno chce tá tupiť: „Čo s ňou?
On sám ju dal zlým časom na pospas,
čo vzpríečia sa jej hrádzou neúprosťou !!!
Nie preto, že bol k a t o l í c k y k ň a z ...“

4. NÁRODE MÓJ ! Ty napriek všetkým priekom
ľúb zvonný verš a pamätník mu vztýč
v ústach i v srdci boľavom a mäkkom.
Veď práve ON je pravý ránhojič !
VÍTA SI ŤA UŽ S ÚSVITOM ! - I DO SNOV
MLIEKO TI VLEIVA, VLEIVA HVIEZDNY JAS
A LIEČI SI ŤA REČOU MEDONOSNOU:
AJ PRETO, ŽE BOL KATOLÍCKY KNÁZ .

Drahých Búranov, ktorí i v najnepriaznivejších časoch si uchránili Hollého dom a Hollého uctili si i pomníkom - kiezby i v budúcnosti plnili Hollého pranie „Roznášať sa budem po krajan-ských pestovan ustách“, - čo najsrdečnejšie pozdravuje

V Bratislave 25.3.2010

Lúčne siene

Lúčne siene
si privlastnili
zelené chodidlá.
Neponáhľaj sa,
presýpaš záružlie,
rozpúšťaš stopy,
topíš zaprášené kruhy.
Korunné lístky
odsúvajú ťa z hrdze,
zo smetísk, z otráv,
z nestrávených potrav.
Vidiš si za chrbát
za mesto
za dažďové šmuhy.....

Tak ti je

Tak ti je ako úprimnosti
ktorej neveria
za zatvoreným listím
v trojuholníku poľných ciest
v ostychu dvoch miest,
ktoré sa stretli v svetlách
a mlčia o tom
ako bremenám prišivali krídla.
Tak ti je ako portrétu
namalovanom na škrupinu
vylievaš vodu z vody
a nemáš inú...

HANA KOŠKOVÁ

Dni odfúknuté z popola

Náhoda

Náhoda rozprestiera pávi chvost
navlieka ti prsteň
zadymený pamäťou.
Pokrivkávaš za zlatou bodkou
odnášaš plný tanier zo stola
akoby si nebola
odlietajúcou chvíľou-
dňom
odfúknutým z popola....

Dom

Dom postavený z bezradnosti
z pozabúdaných mien
v obrazoch z dopukanej kôry
s tebou horí.
Rastieš z jeho
odhodenej kôstky
pri kolísaní svetiel
vdychuješ ho
zodpovedná
za nový vnem.

Oblačná myšlienka

Oblaky s obličajmi
obyčajné obyčaje
nápev rieky
dlane s vodou
prekročený breh
hrebene pavučín
v tichom šťastí vzduchu
ktorý sa nevyhýba
kameňom.

Jednoduchí

Sadáš si oproti
nesfalšovaných rozhovorov
povyzliekali si saká
odpárali ornamenty
slovné hračky
vynášajú na dážd'.
Spomenú červenú kravu
prekročia reťaz
púpavy,
zanevreli na toho,
ktorý sa k pravde
vracia cez lož
okľukou.

Lebka

S čiernymi dutinami
namiesto očí
na fontanely klopú
pečiatky
začiatky oddanosti
prehľadávajú
žlté polia slnečnic
ostricu.
Zodvihneš hrudu
chceš zasypať tmu
oblečenú do jabloní,
zvoniš,
nevieš sa dovolať príbehu
prečo sa pred všetkými
černie čerstvo vykopaná zem
zapaľujú ohne v krematóriu....

V únave

Sme unavení z toľkých farieb
zo zákrut
z preskakujúcich trhlín.
Odkladáme nabok škriepky
okrikujeme vlastný hlas
mená, miesta, vône.
Strácame posolstvá i poslov
z písmen vystrekuje krv
prv než sa ich dotkneme
v rýchľom behu
k bezodnému dnu.

Kliment sedel v tóni starej lipy. Bolo skoré odpodnie a jedno z mála, v ktorom si mohol dovoliť prestávku a trochu odpočinku v každennej zodpovednej práci. A tak nečinne sediac, nechal voľný priebeh svojim myšlienkam, ktoré mu závratnou rýchlosťou vírili v hlave. Boli to vlastne spomienky na rôzne a zaujímavé udalosti, ktoré sa mu udiali počas celého jeho kňazského obdobia, ale aj predtým, počnúc detstvom, a ktoré sa natrvalo zapísali do jeho spomienok. Vždy, keď mu to jeho povinnosti dovolili, tak sa k nim vracal a uvažoval, či azda mohol pozmeniť chod udalostí, ak by sa bol viac snažil. Zvlášť teraz, keď sa jeho život prakticky naplnil. Z milosti Božej sa stal biskupom. Biskupom Velickým, v Macedónskej Velici.

Nuž a teraz tu pod touto starou lipou sedí a hlavou mu prebieha celý doterajší život...

Bože, ako je to dávno, nesmierne dávno, keď sedával ako chlapec pod lipou neďaleko domu, v ktorom žil so svojimi rodičmi a súrodencami. Sedel pod lipou a hlavou mu prebiehali rôzne myšlienky, čo by chcel robiť alebo čím by chcel byť, až bude dospelý.

Spomína si, že to bolo práve pod lipou, pod lipou v jeho rodnej obci, na strednom Slovensku, kde sa rozhodol, že sa stane služobníkom Božím. Že pôjde do učilišťa v Nitrave, aby sa zdokonalil v znalostiach kresťanského učenia. A bolo to znova pod lipou, kde sa rozhodol, že vstúpi do kláštora a prijme meno Kliment po biskupovi Klimentovi.

Odzrazu mu preblesklo hlavou zaujímavé spoznanie.

Lipa, áno, zdá sa, že lipa hrala vždy dôležitú úlohu v jeho živote. Takto uvažujúc odzrazu sa zarazil. Skoro prestal dýchať. Ale keď lipa je spojená nielen s jeho osudom. Uvedomil si, že lipa je vlastne spojená aj s osudom Slovenov, Staroslovákov, národa, z ktorého pochádza aj on. Určite nie náhodou sa stala symbolom Rastislavovho kráľovstva a lipový list je tiež v mnohých erboch slovenských veľmožov. A je aj v znakoch mnohých miest v krajine...

Veď to bolo znova pod krásnou lipou v Nitrave, kde sedel so svojím bratom Naumom, keď k nim prišiel posol a oznámil im, že majú ihneď ísť ku Konštantínovi, lebo chce s nimi hovoriť. Keď k nemu prišli, celí rozochvení a neistí, čo znamená to náhle pozvanie, Konštantín im oznámil, že si ich vybral za svojich učeníkov.

Bože, ako im odpadla obava a ako nesmierne sa obaja tešili, keď počuli túto novinu.

Teraz tu sedí v tóni tejto starej, ale krásnej lipy, ktorá ho chráni pred horúcimi lúčmi južného slnka. Na tvári mu pohráva slabý úsmev. Spomína si, ako húževnato študoval a pracoval pod vedením Konštantína a ako bol nesmierne prekvapný, keď ho ten po dost' krátkom čase vybral za pomocníka - lektora. A potom tá fantastická cesta do Ríma, kde ho s Metodom, Gorazdom a Naumom roku 868 vysvätili za kňaza. Nuž a bolo to práve v Ríme, kde sa zblížili s Gorazdom a stali sa priateľmi. A toto nesmierne priateľstvo trvalo napriek všetkým úskaliam a komplikáciám, ktorými neskôr museli obaja prejsť, až do Gorazdovej smrti.

Toto všetko prežívajúc znova vo svojich myšlienkach, začal sa odzrazu skrúšene modliť: „Bože, vďaka ti za trpezlivosť a aj za dobrotu, ktorou si ma požehnal. Cez tvoju dobrotu, kto-

rou si ma obdaril, som konal všetko na Tvoju slávu a mal som šťastie postretat' toľko krásnych ľudí. Ale aj vďaka Tebe som mal dost' energie a schopnosti prekonať aj nepriaznivé udalosti, ktoré mne a mojim kolegám, ale aj môjmu národu zapríčinili šarlatáni, ktorí pokrytecky pod Tvojím menom demolovali našu slovenskú cirkev, slovenskú ríšu a klamali slovenský ľud.“

Vyslovujúc tieto vrúcne slová vďaka, cítil, že mu stekajú po líkach nielen slzy vďaka, ale zároveň aj bolesti nad všetkým, čo musel spolu s ostatnými kolegami a ľuďom slovenským prekonať. Aby zahnal nepríjemné pocity bolesti a krivdy, pokúšal sa vrátiť vo svojich myšlienkach znova do rodnej krajiny a svojej mladosti. Myšlienky sa mu pomaly vracali k lipe, pod ktorou sa rozhodol, že

TIBOR KOVALIK

Svätý Kliment Slovenský (Nitriansky)

sa chce viac vzdelat', aby mohol slúžiť Bohu, a preto musí opustiť rodnú obec, rodinu a musí ísť do Nitravy, kde je stredisko, v ktorom vyučujú múdri a kresťanský mysliaci ľudia. Lebo je ešte veľa ľudí na Slovensku, ktorí sa nerozišli úplne s pohanstvom a čo stále užívajú rôzne pohanské návyky. Dokonca je veľa takých aj v ich kraji. Veď mnohí stále chodia do neďalekých kopcov, kde žije množstvo všelijakých vtákov a prinášajú im rôzne obety. Pre to veľké množstvo vtákov ľudia volajú tie kopce Vtáčniky či tak dajako.

O svojom rozhodnutí odísť do Nitravy sa zdôveril bratovi, takisto pod tou lipou, veriac, že ho pochopí. Ten nielenže súhlasil s jeho rozhodnutím, ale mu povedal, že aj on už dlho uvažuje o tom istom, lebo počul, že v Nitrave je stredisko či učilište, kde sa mladí ľudia zdokonaľujú v náuke o viere, ale nadobúdajú aj ďalšie vedomosti. Nuž teda aj on pôjde s ním. A tak sa aj stalo. Vysvetlili rodičom, čo sa rozhodli urobiť a po prosbe o súhlas, ktorý dostali aj s rodičovským požehnaním, vydali sa na cestu. Matka im dokonca narýchlo pripravila nejaké jedlo.

Cesta im trvala dlho. Museli prechádzať aj cez málo obývané územia, a tak skoro pojedli všetky dobroty, ktoré im mamička pripravila, a museli niekedy jesť len to, čo im ponúkala príroda. Jahody, maliny, borievky alebo iné plodiny. Zber plodov však spomaľoval celú cestu. Keď mali šťastie a natrafili na usadlosť, poprosili o kus chleba, no a v takom prípade im vo väčšine ľudí a chlebu skoro vždy pridali aj kúsok ovčieho syra a trochu mlieka. Konečne, jedného dňa, keď vyšli na malú vyvýšeninu, zastali v úžase. V údolí pred nimi sa v slnečnom jase jagal na vyvýšenom kopci kostol v centre veľkého kniežacieho hradiska, okolo ktorého bola na veľkej rozlohe obrovská obec, ba lepšie povedané mestisko. Nemohlo to byť nič iné len slávna Nitra s chrámom, ktorý dal postaviť knieža Pribina a ktoré je jedno z hlavných centier Nitrianskeho kniežatstva a dôležitá časť Staroslovenského kráľovstva. Nechceli veriť vlastným očiam. Veď počuli toľko všakových a pozoruhodných historiek o Nitrave, no a teraz za-

krátko aj oni vstúpia do toho centra, ktoré bude na dlhú dobu ich novým domovom.

S obdivom na tvári kráčali ulicami až k chrámu.

Keď prišli na otvorené priestranstvo pred ním, ticho vyškľo z úst Klimenta: „Tak toto je ten slávny Pribinov chrám, zasvätený svätému Martinovi...“

Pomaly a s bážňou vstúpili zo slnečného jasu a tepla do príjemného šera v chráme a pokľaknúc ďakovali Bohu za nesmierne šťastie, ktorým ich obdaril a prosili ho, aby im pomáhal aj naďalej. Keď potom vyšli do slnečných ulíc, vypytovali sa okoloidúcich, kde je to vzácne učilište, v ktorom sa ľudia učia mnohým novostiam a kde sa mladí ľudia učia Božej pravde. Ukázali im na vrch neďaleko a povedali, tam, na Zobore. Tak sa

Naumom bola tiež skutočnosť, ktorej realizáciu nepredvídal, aspoň nie v takom krátkom čase. Už tieto fakty boli preňho nielen nesmierne dôležité, ale aj skoro neuveriteľné.

Keď s bratom Naumom opúšťali rodičovský domov, ani nespíval,

že ho také niečo v krátkej budúcnosti čaká. Rozhodne to boli najvýznamnejšie udalosti v jeho doterajšom živote. A tak si uvedomil, že to bolo obdobie pre neho nielen najvýznamnejšie, ale definitívne aj jeho najkráčajšie.

Tak ako jeho myšlienky vírili v jeho hlave a neustále sa menili, aj jeho výraz na tvári, ktorý ich sprevádzal, sa neustále menil spolu s nimi. Slabý, no príjemný úsmev mu zaihral na tvári. Tá odzrkadľovala všetky úžasné udalosti. Znevrady mu však úsmev na tvári akoby zamrzol a po-

razu prebehlo myslou, že to bol práve Metod, koho Wiching nemohol ani cítiť, lebo sa ho v skutku nesmierne bál pre jeho veľkosť vo viere, ale aj preto, lebo Metod bol skutočným a ďaleko lepším kňazom ako bol Wiching, i že práve Metod neváhal napomínať Svätopluka vždy, keď sa dostal do rozporu s božskými a svetskými zákonmi, veriac, že aj on nakoniec odhalí Wichingove zábery. No nestalo sa tak. To len potvrdzuje, pomyslel si Kliment, že Svätopluk bol síce veľmi dobrý vojak, ale slabý kresťan a ani nie najlepší štátnik, čo nakoniec jeho neskoršie skutky len potvrdili.

Veď keď Svätopluk aj napriek jeho napomenutiam pokračoval vo svojom nerestnom živote a postupne sa čím ďalej, tým väčšmi prikláňal k Wichingovcom, nakoniec mu Metod neváhal predpovedať, že po jeho smrti, ktorá už nie je ďaleko, stihne Svätopluka za toto konanie Boží trest, a to práve preto, lebo sa pridáva k bludárom. Že svojím konaním zahubí nielen seba, slovenské kresťanstvo, ale aj všetkých svojich poddaných. Že jeho kráľovstvo, tá silná Slovenská ríša, sa stane ľahko dobytá a premožiteľná pre jeho nepriateľa, ale aj divé nomádske kmene.

Kliment si hlboko vzdychol: „Bože môj, akú nesmiernu pravdu mal tento veľký svätec. Veď to bolo proroctvo, ktoré sa vyplnilo do posledného slova a písmena.“

Takto uvažujúc, napadlo mu tiež, že to bolo krátko po jeho proroctve, keď Metod cítil blížiaci sa koniec a povedal vladárovi, bolo to práve na Kvetnú nedeľu, že on, Metod, o tri dni skončí svoju pozemskú púť. Rozhodne to bolo Božie vnuknutie, ktorým Všemohúci Metoda upozornil - prebehlo Klimentovou myslou, že jeho čas sa blíži a že mu oznámil čas odchodu na večnosť. Metod po tomto oznámení, že sa blíži koniec jeho životnej púte, Svätoplukovi a jeho veľmožom ako aj celému jeho sprievodu požehnal a taktiež ho upozornil, aby si dal pozor na Wichinga, lebo je to nepriateľ Slovenov, vrátane aj jeho, panovníka. Potom zvolal všetkých svojich biskupov a kňazov, diakonov, ba aj žiakov a slovami na rozlúčku sa ich snažil potešiť a posilniť. Povedal im, že sú v úplnej Božej milosti, lebo poznajú skutočnú a pravú vieru, vieru v Trojjediného Boha Otca, Syna a Duchu svätého, ktorú sa Wichingovi bludári snažia poprieť. Povedal im taktiež, že sa za nich modlí, aby nepodľahli wichingovcom, ktorí budú robiť po jeho smrti všetko, aby ich získali na svoju stranu.

Očakávajú svoje posledné hodiny, svätec Metod povolal milovaného žiaka Gorazda, aby k nemu pristúpil.

Ten si pred Metoda s nesmiernou úctou a nesmiernym bolestným výrazom na tvári pokľakol a sklonil hlavu. Metod mu slabším, ale presvedčivým hlasom povedal: „Najmilší môj synu, pretože si nielen nesmierne silný v pravej viere, vo viere v Trojjediného Boha, ale si aj múdry a statočný, navrhujem ťa za svojho nástupcu na post slovenského arcibiskupa. Zároveň ťa poverujem vedením slovenského učilišťa na výchovu slovenského kňazského dorastu. Boh nech je vždy s tebou.“

Keď tieto slová počul Kliment, nesmierne sa zaradoval, veď bol nielen dobrým Gorazdovým priateľom vážil si ho, ale aj preto, že bol svedkom, ako Gorazd fantasticky a dokonale zvládol svoje povinnosti, keď v čase Metodovho väzenia bol zodpovedný za vedenie celého Nitrianskeho arcibiskupstva.

stupne sa z nej úplne vytratil. Tvár mu ustrnula ako neživá. Po čase pomaly nadobudla nový, vážny, čoraz smutnejší a bolestivejší výraz. V tomto nesmiernom toku myšlienok si totiž odzrazu uvedomil skutočnosť, že toto obdobie bolo nielen jeho najkráčajšie, ale aj jeho najsmutnejšie a najťažšie. Bolo to aj obdobie, keď okúsil Wichingovu nenávisť, ktorá dopadla nielen na neho samého, ale aj na všetko slovenské kňazstvo a aj samu slovenskú liturgiu. Bolo to obdobie, v ktorom spoznal aj Svätoplukove morálne slabiny a kvôli nim aj jeho neschopnosť čeliť tejto Wichingovej nenávisťi. Napriek tomu, že pod Metodovým vplyvom sa Svätopluk sťažoval u pápeža a ten mu prisľúbil, že Wichinga potrestá, nič sa nezmenilo. Naopak. Wichingovej nenávisťi sa nakoniec po Svätoplukovej smrti podarilo zvíťaziť a ukončiť nielen jeho, Klimentovu, slovenskú existenciu, ale aj pôsobenie ďalších slovenských kňazov a diakonov. No a v konečnej fáze zapríčinila tragédiu celého Slovenského kráľovstva.

Bože môj, Bože môj, prebehlo mu myslou, aký to bol nesmierne smutný koniec vzmáhajúcej sa slovenskej duchovnosti a slovenského kresťanstva, celej slovenskej vzdelanosti, ale aj národnej kultúrnosti a národnej životaschopnosti! Ako to len nakoniec priviedlo úplný zánik Slovenskej ríše, dovtedy takej veľmi rešpektovanej a obdivovanej mnohými krajinami.

Toto všetko mu prebiehalo hlavou pod starou, krásnou lipou v teplom slnečnom odpodnie v jeho biskupstve vo Velici.

Áno, bola to určite Svätoplukova morálna slabosť, ktorá zapríčinila taký nešťastný vývoj udalostí... Jeho slabosť a neschopnosť potlačiť chůtky na mnohoženstvo, čo dokonale využil Wiching so spoločníkmi, ktorí nenávideli všetko slovenské. Wichingovi Svätoplukovi nadbehali a proti všetkým princípom, veď boli kňazmi, mu tieto slabosti tolerovali a vôbec ich nekritizovali, len neustále štvli proti slovenskému kňazstvu. Presviedčali ho, že slovenskí kňazi sú bludári, veriaci v trojjedinosť Božiu. A Svätopluk im postupne začal veriť.

Takto uvažujúc, Klimentovi od-

Kresba: Tibor Kovalik

Bohužiaľ, nový pápež Štefan V., ovplyvnený Wichingom a jeho stúpenkami, nielenže nepotvrdil Metodovo určenie, aby bol Gorazd jeho nástupcom, ale zakázal mu vykonávať tento úrad prv, než by osobne prišiel do Ríma a všetko Svätému Otcovi vysvetlil. Pápež zároveň poslal kráľovi Svätoplukovi bulu „Quia te zelo fidei“, ktorou zakázal používať slovenský jazyk v liturgii. Pretože Svätopluk nedbal o osud slovenského učilišťa, toto bolo neskôr na podnet wickingovcov a za prítomnosti pápežských legátov uzavreté. Stalo sa to na jar roku 886. No a navyše za dočasného správcu celej slovenskej arcidiecézy pápež vymenoval Wichinga.

Tak sa začala kalvária slovenského kňazstva.

Samozrejme, túto pre Slovákov nepriaznivú situáciu nitriansky dočasný biskup Wiching dokonale využil. Okamžite zvolal synodu slovenskej cirkvi a v prítomnosti Svätopluka prevzal jej vedenie spolu so svojim latinským klérom. Začal tvrdo prenasledovať všetkých Metodových žiakov, kňazov a diakonov, ktorí sa nechceli zrieknuť slovenskej liturgie, počnúc Gorazdom.

Wiching dobre vedel, že cez Gorazda ožije a zostane naďalej v myslení Slovenov osobnosť Metoda, a to nemožno za žiadnu cenu pripustiť. Vedel, že by ho nakoniec zbavili aj biskupského úradu. A tak wickingovci uväznili nielen Gorazda, ale aj kňazov Klimenta, Nauma, Vavrincina a Angelára. Zdá sa však, že za pomoci Božej sa im podarilo z väzenia ujsť a zachrániť sa útekom do Bulharska. Ale mnohých učeníkov Wichingovi vojaci vyviedli ďaleko von z mesta, vyzliekli ich donaha, spôsobiac im tak dvojaké zlo, potupu, ale aj útrapy z mrazivého vetra, a hnali ich ako dobytok ďaleko na juh. Iných zase predali Židom, ktorí ich odviekli do Benátok, aby ich predali ako otrokov. Našťastie, vyslanec byzantského cisára Bazileja I., ich vykúpil a priviedol ich do Konštantinopola.

Smutný, veru veľmi smutný sedel Kliment v tóni starého stromu. Po líkach mu stekali veľké slzy bolesti. Takto tragicky teda skončila jeho prvá etapa, tá slovenská. Napriek tragickému koncu v prevažnej časti bola táto etapa spomedzi všetkých najbohatšia na nesmierne zážitky, na fantastickú prácu. Na spoznanie oboch svätcov, Konštantína-Cyrila a Metoda, a nesmierny pôžitok zo spolupráce s nimi. Nuž a na mnoho, mnoho ďalších, až neveriteľných udalostí pri budovaní aktívnej cirkvi Slovenov s množstvom skvelých kňazov a diakonov. Bola to prsto etapa, v ktorej previtala pod ich vedením cirkvi aj celá slovenská krajina a jej pracovitý a nábožný ľud.

Smutno mu bolo, že všetko to krásne, čo sa širilo okolo, tak tragicky a tak nečakane skončilo. Smútil nad tragédiou Slovenov. Pomaly si začal uvedomovať komplikovanosť života a nevyspytateľnosť Božej vôle. Uvedomil si, že práve táto tragédia, ktorá zapríčinila koniec jeho slovenskej etapy, porodila zárodok etapy novej. Že práve tu začína jeho etapa druhá. Etapa taktiež plodná a zaujímavá.

Po dlhšej ceste na juhozápad konečne prišli spolu s Naumom a niekoľkými ďalšími kňazmi a diakonmi do Bulharska.

Keď prekročili hranice, zastavili ich bulharskí strážcovia. Museli im vysvetľovať, prečo prichádzajú do Bulharskej ríše, súčasťou ktorej bola aj Macedónia. Vojaci ich odviekli do Belehradu, kde ich prijal vojenský veliteľ Boritakan. Ten ich znovu vypočul a po krátkom uvažovaní sa rozhodol, že ich okamžite pošle ku kniežatovi Borisovi do Preslavi.

Knieža Boris mal už dlhší čas záujem založiť cirkevnú organizáciu v Bulharskej ríši. Taktiež chcel zaviesť slovenskú liturgiu, ktorá by sa upriamila na slovanskú kultúru. Nuž a Klimentov príchod s jeho skupinou bol jedinečnou príležitosťou na uskutoč-

nenie tejto myšlienky. A tak ponechajúc si niekoľko učeníkov na svojom dvore, poslal Klimenta do Ochridu, aby tam založil slovanskú školu podľa vzoru nitrianskeho učilišťa na Zobore v kláštore svätého Hypolita.

Toto všetko prebiehalo Klimentovou myšlienkou, keď sa vracal do vlastnej minulosti. Uvedomil si, že to bolo práve v kláštore svätého Hypolita, kde prijal rehoľné meno Kliment po mučeníkovi svätom Klimentovi, ktorého ostatky priniesol do Ríma Konštantín-Filozof. Pochopil, prečo mu niektorí ľudia pridávajú k menu prívlastok Nitriansky alebo Slovenský. Jednoducho preto, aby ho odlišili od svätého Klimenta mučeníka, na ktorého počesť prijal toto rehoľné meno, no aj preto, lebo sa narodil v Nitrianskom - Slovenskom kniežatstve a pred príchodom do Ochridu pôsobil v Nitrianskom kniežatstve a medzi Slovenmi.

Kliment bol v Ochride usilovný. Svojimi skúsenosťami a znalosťami a nesmiernou usilovnosťou poslúžil cirkvi, ale aj vede. Nielenže vybudoval kláštor a školu, ale vychovával veľký počet učeníkov, veď ich bolo za celý čas jeho pôsobenia v Ochride skoro tritisíc! V škole používali hlaholiku, ktorú vytvorili svätí Konštantín-Cyriľ a Metod. Popri vyučovaní zároveň začal písať aj svoje spomienky. Spomienky na prvú etapu, etapu slovenskú. Etapu, v ktorej dobre spoznal oboch svätcov Konštantína-Cyrila a Metoda. Aj preto s úplnou samozrejmosťou prvé spomienky venoval Konštantínovi. Tak vznikol jeho Životopis Konštantína a po ňom Pochvala Cyrilovi-filozofovi.

No to nebolo všetko. Pokračoval v preklade z gréčtiny aj z latinčiny. Kliment svojou literárnou tvorbou potvrdil, že bol rozhodne popri Gorazdovi jeden z najlepších, ak nie najlepší spisovateľ. Gorazd ako jeho učiteľ mal naňho veľký vplyv a obaja

mali veľa spoločného nielen jazykovo, ale aj v názoroch. Kliment bol verný Gorazdov nasledovník a vďaka nesmiernej inteligencii neskôr v literárnej tvorbe Gorazda aj prekonal. No ani táto bohatá literárna činnosť ho neodradila od budovania rotúnd v Bulharskej krajine, na aké bol navyknutý v Slovenskom kráľovstve.

Klimentove spomienky na počiatky ochridskej etapy sa automaticky pristavili pri osobnosti Nauma, jeho výborného žiaka, dobrého priateľa a verného nasledovníka, ale aj jeho spolupriateľa. Veď spolu s Naumom utiekali z väzenia, do ktorého ich zavreli a v ktorom ich mučili wickingovci, ale z ktorého sa im s Božou pomocou podarilo utiecť. Spolu s Naumom a ďalšími prešli celou Panóniou a nakoniec prišli do Bulharska. Bola to dlhá a nie príjemná cesta, lebo to bola cesta, ktorú museli vykonať proti vlastnému záujmu. Bolo to v záujme wickingovcov, nenávidiacich všetko slovenské, že museli opustiť Slovenské kráľovstvo. Po celý čas v myšlienkach boli stále vo svojej domovine, na Slovensku. Slovensku, ktoré milovali, kde vyrastali, kde stále mali svojich príbuzných. Slovensku, kde nesmierne zdokonalili jedinečné učilište, jedno z najlepších v strednej a východnej Európe. Nuž a skutočnosť, že sa tam už nikdy nevrátia, že už nikdy nevidia túto krásnu krajinu a jej dobrý, pracovitý a bohabojný ľud, znásobovala ešte viac ich bolesť a smútok. A tak im neostalo nič iné, len sa navzájom potešovať, že Boh ich neopustil, naopak, bol to práve On, čo im pomohol utiecť z väzenia a ich určite sprevádzal. V spomienkach si Kliment uvedomil, že Naum bol popri viere pre neho všetko, čo mu ostalo. Bol jeho rodina, veď je jeho brat, je jeho spolubrat v trápení a smútku, je jeho blízky spoločník aj v práci a radostiach, ktoré ich pravdepodobne čakajú.

Kliment si taktiež uvedomil, že vďaka Bohu Naum je tu s ním a bude mu pomáhať pri zodpovednej práci v Ochridskom učilišti, ktoré mu v mnohom pripomínalo jeho pôvodné slovenské v Nitrave na hore Zobor, v ktorom sa vzdelával vo viere a svetských vedomostiach, v ktorom na podnet vierozvestcov Konštantína a Metoda sa stal diakonom a ktoré neskôr aj sám riadil.

Nuž a tak spoločne s Naumom zveľaďovali toto nové učilište v Ochride a vychovávali v ňom nových učeníkov Božej pravdy. Čas im pomaly pomohol smútiť menej za domovinou, ktorú čím ďalej, tým väčšmi nahradzovalo Bulharsko a Ochrid. Tamajší ľud ich obdivoval a miloval a začal ich považovať za svojich, za Bulharov.

Kliment popri učiteľskej povinnosti veľmi pracoval aj literárne. Zvesti o ich dobrej práci sa rozniesli po celom Bulharsku a samozrejme neminuli ani cársky dvorec a samého cára Simeona, nového cára Bulharov. Ten si nakoniec povolal Klimenta a oznámil mu, že ako vďaka za všetko dobré, čo Kliment doteraz vykonal pre Bulharov a bulharskú krajinu sa sám pričínili, aby ho vymenovali za veľkého biskupa. A zakrátko sa aj tak stalo.

Tieto myšlienky mu teraz vyvolali malý úsmev na tvári. Tak takto majestátne skončila jeho druhá etapa, etapa ochridská. Etapa, ktorá začala tak smutne a skončila takto slávnostne.

„Vďaka, nesmierna vďaka Ti, Bože,“ vyšeptal pomaly.

Nuž a teraz tu sedí pod krásnou starou lipou vo Velici. Lipa ho nikdy neopustila. Tá bola s ním stále v strastiach i radostiach po celý jeho doterajší život.

No a aj teraz tu sedí pod ňou, pod jej krásnou košatou korunou v tejto jeho tretej etape. V etape preňho nesmierne vzácnej, ktorú započal ako Kliment, biskup veľký.

VYHRAL TO GULATÝ STÔL

V tohtoročnej prehliadke úžitkového a diplomatického nábytku prekvapila firma Balónprofil Guľanta modelom guľatého stola.

Exponát sa vyznačuje premyslenou geometriou - dokonale súmerným tvarom, pripomínajúcim z čelného pohľadu nafúknutú plážovú loptu. Výhodou tohto stola je nenáročná preprava, pomerne jednoduchá inštalácia, ľahká obsluha a vysoká stabilita. Konštrukcia sa totiž celou váhou opiera o zem v najnižšom bode nad zemou, ktorý je prakticky neprístupný a bezpečne chránený pred poškodením. Úžitková (jedálenská alebo rokovacia) plocha je hladká, voľne prístupná zo všetkých strán. Za veľkú prednosť stola treba pokladať skutočnosť, že si zaň môžu sadnúť všetci stolujúci naraz! Nikto nebude za vrchstolom, resp. kvetie budú za ním všetci.

Predstavitelia víťaznej firmy zastúpili hlavným technologom inžinierom Astalošom, na mieste demonštrovali aj ďalšie prednosti výrobku: je to rovnaká vzdialenosť účastníkov guľatého stola od vrchstola, dobrá viditeľnosť na predsedajúceho, rovnaký uhol pohľadu (360°), možnosť fakultatívneho presúvania stoličiek okolo stola a mnoho ďalších výhod. Ako odznelo na brífingu bezprostredne po udelení cien z úst predsedu poroty baróna von Quadranta z Bruselu, tento stôl „je ako stvorený pre diplomaciu!“ Dajú sa za ním spridať plány, reálne aj menej reálne, pri prípadných sporoch netreba obrusovať hrany. Stôl sa

teda môže bez problémov použiť na hocikakom verejnom podujatí, stránickej konferencii alebo aj pri organizovaní osláv zaniknutých štátnych útvarov či iných slávnostných agapé. Môže teda významne prispieť aj k upokojeniu politickej situácie vo svete „v poslednom čase destabilizovanej prijatím slovenského jazykového zákona!“

Výrobca využil pri odlievaní víťazného návrhu aj skúsenosti najznámejšej firmy z Česka (fa Kulatý & Stool), ktorá sa podobnou myšlienkou zaoberala už dávnejšie, avšak pre svetovú hospodársku krízu a sústavné nadhodnocovanie českej koruny ju nedotiahla do konca. Zdá sa, že práve v tejto časti sveta sa dá rátať s nadpriemerným záujmom odberateľov o túto novinku.

V hlavnom závode v Guľante sa predbežne spúšťa sériová výroba guľatého stola kategórie „Diplomat“ vreckového formátu. V pobočných závodoch v Malante, Pikante a na zámorskem pracovisku v Atlante sú už pripravené montážne linky na spustenie výroby ďalších troch verzii: priesvitnej, celopancierovej a nepremokavej s tým, že budúcnosť ukáže, ktorá bude najžiadanejšia. Ako sa ukázalo v malej improvizovanej ankete medzi prítomnými biznismenmi, v súčasnosti je záujem najmä o pocinovaný, nepremokavý, etnický prispôbený variant celopancierového stola pre strednú Európu.

Guľatý stôl bol jednoducho ozna-

GLOSÝ O SLOVENČINE

čený za „Inšpiráciu roka“ (čestný diplom) a aklamačne navrhnutý na cenu „Europea Glót“.

Na záver súťažnej prehliadky sa odohrala milá príhoda. Opakované pokusy položiť na ocenený výrobok demizón tokajského vína (ročník 1920) pre novinárov a vybraných hostí zo zahraničia sa skončili neúspechom, pretože demizón nie a nie ustáť v geometrickom apogeum stola. Napokon ho musela po skončení výstavy v zákulisí vypiť sama porota spolu s organizátormi výstavy na obyčajnom okrúhlym stole so štyrmi nohami!

O SUPERPOUŽÍVATEĽOCH SLOVA SUPER

Super! - jedno z najmladších slov v slovenskom slovníku rýchlo zaplavuje našu krajinu. Počujete ho všade - na ulici, v obchode, v autobuse, v nemocnici, v škole, v práci aj na ihrisku, v lietadle aj vo vlaku. Toto slovo rado zastupuje stovku iných konkrétnejších slov. Používajú ho rozličné vekové stupne, najčastejšie vo význame prepiaťeho hodnotenia kvality. - Aké to je? - opýtate sa napríklad spolustolujúceho na kvalitu jedla. - Super! - odpovedá ten, kto ešte včera po slovensky oceňoval dobrotu a chuť slovami dobré, chutné, mňam!

Slovo super je čoraz vtieravejšie. Jeho najväčší používatelia - na-

zvime ich superpoužívatelia - ho dostávajú aj do pozícií univerzálnej superlatívnej predpony (napríklad v slove superpohár namiesto najcennejší pohár), ba aj do polohy prítakávacej častice: - Je to dobré? - Super! - odpovedá ten, komu vypadlo z pamäti naše obyčajné áno.

Super je poruke takmer vždy, ak treba vyjadriť spokojnosť alebo uznanie kvality, oceniť stav alebo charakterizovať náladu či pocity. Superpoužívatelia v tom momente zabúdajú, že okrem super existuje desiatka iných presnejšie hodnotiacich slov blízky výrazom dobrý, dobre, výborný, výborne, obstojný, obstojne... V novom svetle sa dnes všetci ľudia cítia super, v nových okuliarech vidia super, s vatou v ušiach počujú super, z novej učebnice sa im učí super, na dlážke sa im spí super, vlakom sa im išlo super, pizza bola super, polievka od večerajška je ešte stále super, rezeň je trošku tvrdý, ale inak super...

Toto univerzálne slovo uchvátilo už aj staré babky. - Babka, počujú, ako sa cítia po operácii? - Čože, čo ste sa pýtali? - Ako sa cítia, reku? - Aha, ako sa cítim! Nuž super! - A dobre vám to spravili? - Čože? Čo či mi? - Či vám to dobre spravili? - A čo také? - Ten kĺb! - Aha! Nie moc dobre! Ale inak super!

Ešte aj dvojročné decká, ktoré z rozličných príčin nevedia povedať mama, tata, baba, dede, havo, cicka, papu, ham, dokonale ovládajú toto módné slovo. Aj so všetkými bočnými významami.

- Chceš kakao, miláčik? - pýta sa ho mamka. - Budeš ešte?

A deco, ktoré najviac zo všetkého ľúbi kakao, dokonca radšej ako granko, namiesto toho, aby sa potešilo a vyhodilo ručičkami dohora, povie: - Supej!

Bezzubí starci v penzióne tvrdia čosi podobné, keď im ponúkajú vanilkového pribináčika, ibaže namiesto „supej“ vravia „fu-fu-fupe!“ Niekedy sa zdá, akoby bol do tohto slova zbláznený celý náš nový svet.

Super! Slovo vonkoncom nekulturné a nepochybne celkom zbytočné! Slovo záplata. Slovo lacné ako šuštiak. Pamätáme sa: každý ho chcel, takmer každý ho na sebe vyskúšal, ale nebol nikomu nanič. Iba šušťal. Do dažďa sa nehodil, bol premokavý ako vata, v mraze bolo v ňom každému zima, v lete horúco. Ale každý ho mal na sebe. Hlavná vlastnosť - že bol z dovozu!

Toto mrzké slovo sa uplatňuje všade. Superpoužívatelia ním zapchávajú každý výpadok predstavivosti aj pamäti, maskujú ním konverzačnú neschopnosť, nahrádzajú ním aj tie najobvyčajnejšie a najzaujímavejšie slová. Používajú ho natoľko univerzálne, až stráca akúkoľvek rozlišovaciu hodnotu. V súčasnosti je to azda najväčší zlodej výrazovej pestrosti slovenskej reči. Je výraznou známkou nedostatku fantázie, ale aj hrozivou výstrahou našej kultúrnej budúcnosti. Lebo kultúra bez rozvíjania reči na domácich základoch nebude ani v budúcnosti možná.

Kiežby malo aj slovo super taký krátky život ako kedysi šuštiaky!

BLAŽEJ BELÁK

Veľkonočné sviatky patrili odjakživa k najväčším a najkrajším sviatkom kresťanského roku aj vo vzdialených kysuckých osadách a samotách. Vyznačovali sa viacerými svojráznymi obyčajami a zvyklosťami.

Veľkonočné zvyky, obyčaje a povery sa i tam viazali ku každému dňu tzv. kresťanského Veľkého týždňa, posledného pred Veľkou nocou.

Začínal sa Zeleným štvrtkom. Jeho názov pochádzal z čias, keď sa v minu-

tože vtedy získané maslo malo vraj liečivú moc a nikdy sa neskazilo.

V nasledujúci deň, na Bielu sobotu, varievali šunku (huspeninu) a piekli veľkonočného baránka. Večer uvarili vajčko, ktoré otec - gazda, rozdelil na toľko dielov, koľko členov mala rodina. Každý zjedol svoj dielik, aby vraj na seba nikdy nezabúdali. Mäso sa mohlo konzumovať až po „rozviazaní zvonov“, t.j. až vo večerných hodinách. Pri ich zvukoch utekali dievky súce na vydaj do

prútoch do rozličných tvarov. Ukončené bývali jednoducho - hrčkou, alebo rozdvojením - „parožkami“ a boli zdobené farebnými stužkami. Ak mali mládenci so sebou i dlhý korbáč, každá dievka, ktorú vyšibali, priviazala naň farebnú stužku. Mládenci vyšibali okrem dievok všetky ženy v chalupe - mladé i staré, aby sa ich „nechytli svrab“.

Ak boli dievky pri kúpačke celkom mokré, museli sa rýchlo prezliecť, lebo o chvíľu už bola v chalupe nová skupinka

JÁN GREŠÁK

Z veľkonočných zvykov na Kysuciach

losti v tento deň varievala polievka z rozličných zelín. Vtedy sa mal siať aj mak, aby bola dobrá úroda. Častým zvykom bolo ranné umývanie sa v potoku. Umývala sa celá rodina, aby bol každý šikovný a zdravý. Aby čaro dosiahlo svoj účinok, malo sa tak stať ešte pred východom slnka a pod sútokom potoka. Ak dievčatá chceli mať pekné dlhé vlasy, chodievali si ich česať včasne zrána pod vrbu.

Keďže ľud našich krajov oddávna veril v očistujúci účinok vody, ktorá predstavovala symbol zdravia, oblievali dievky pred každým domom pastierov, vyhánajúcich stáda na prvú pašu. Tak ako v iných oblastiach Slovenska, aj na Kysuciach bolo známe „brodenie koní“ v potoku. Dobytky i kone napájali gazdovia odvarom kopytníka, v ktorom bol namočený železný predmet, čo malo chrániť statok pred uhynutím. Zelený štvrtok sa spájal tiež s predstavou o mimoriadnej aktivite bosoriek, preto gazdovia v snahe ochrániť dobytky a hydinu robievali kolomažou križe na dverách maštali a chlievov. Gazdiná zároveň povymetala celý dom a smeti odniesla do potoka, aby z domu odišiel všetok škodlivý hmyz.

Veľký piatok bol dňom najprísnejšieho pôstu, preto sa jedli v obmedzenom množstve len bezmäsité jedlá, najmä múčne, strukoviny a ryby. Na obed varievali šúľance a púčiky s makom alebo vajcom. Gazdiná ich šúľala veľké a hrubé, aby také narástli aj obilné klasy. Mlieko mútili vždy pred svitaním, pre-

koľne a nabrali za náruč polienok, ktoré po príchode do izby zrátali. Ak ich počet bol párný, budúcim manželom dievky mal byť mládenec, ak nepárný, mala sa vydať za vdovca. Omrvinky z jedál konzumovaných počas dňa gazdinky starostlivo odkladali do bielych plátenných vrečúšok. Keď odchádzali na roľu, zahrabávali ich do prvej vyoranéj brázd. Zvyk mal podporiť dobrú úrodu.

Počas Veľkonočnej nedele zasadla ráno rodina za spoločný stôl a jedla okrem mäsitých jedál aj vajčka. Takmer z každého domu v osade odchádzal aspoň jeden človek do dediny do kostola na bohoslužby. Vo vode, v ktorej varili vajčka sa všetci poumývali, „aby na poli a v hore hada nezočili“. Veľkonočná nedeľa bola posledným dňom, keď dievky ešte zdobili vajčka - kraslice pre šibačov a kúpačov.

Najočakávanejším dňom tohto obdobia bol Veľkonočný pondelok, kedy chodievali mládenci šibať vrbovými korbáčmi alebo polievat' drevnými striekačkami, vyhotovenými obyčajne z bazového dreva, ženy a dievčatá. Po domoch a dvoroch sa ozýval od skorého rána výskot a smiech. Korbáčom prvého mládenca, ktorý vošiel do chalupy, pošibali domáci často aj kravy, aby „dobro žrali a dojili“.

S kúpačkami či šibačkami chodieval takmer pravidelne harmonikár. Ďalší zo skupiny mládenčov nosil veľký kôš na vajčka, ozdobený farebnými stuhami. Prútie na korbáče sa chystalo niekoľko dní vopred. Korbáče sa plietli zo štyroch, šiestich, ôsmich, deviatich i dvanástich

kúpačov. Nikdy však dievky, hoci nebolo na nich suchej nitky, nereptali, pretože voda bola symbolom zdravia a očisty. Vajčko bolo zasa symbolom života, červená farba stužky znamenala krv, zelená prebúdajúcu sa jarú prírodu a žltá slnko. Takýmito farbami zdobili dievky aj vajčka.

Za dobrú kúpačku a šibačku patrila vždy odmena. Bolo to pohostenie pohárikom pálenky, ale nesmeli chýbať vajčka. Do jednotlivých chalúp kysuckých osád a samot prichádzalo aj niekoľko skupiniek šibačov po sebe, no pohostenie a vajčko sa ušlo každému. V šľapajach dospelých kráčali aj tí najmenší. Chlapcom padol vhod koláč, vajčko alebo i korunka. Popoludní sa schádzali na lúkach pri hrách. Vyhadzovali vajčka do výšky a zápolili, ktoré je najmocnejšie. Zväčša vyhrávali vajčka malé a končisté.

Mládenci si zasa z vyšibaných vajčok urobili v niektorej chalupe spoločnú praženicu, dopriali si aj pohárik občerstvenia a pri harmonike si spoločne zaspievali. Nezriedka sa poschádzali i dievky, gazdovia i gazdiné a veselica pokračovala až do nočných hodín. Pokiaľ existovali v osadách súkromné krčmy, odohrával sa tento záver predovšetkým v nich.

Šibači mali v nohách často celé kilometre, pretože chodili z osady do osady, od chalupy k chalupe.

Po šibačke, najneskoršie v utorok dopoludnia, bolo treba všetky korbáče spáliť v piecku, aby sa „nepremenili na hady“

Zuzana Vaňousová: Zmrtychvstaly, maľba na skle

Moderná slovenská štátnosť

Jaroslav Chovanec:

Moderná slovenská štátnosť

Vydavateľstvo Procom, s. r. o.,

Bratislava, 2009

Prvého januára 2010 uplynulo 17 rokov od vzniku nezávislej a suverénnej demokratickej Slovenskej republiky (SR). Predpoklady a podmienky na dosiahnutie tohto mimoriadneho historického cieľa pre slovenský národ sa vytvorili v Česko-Slovensku až po novembrových udalostiach v roku 1989. Zmeny, ktoré sa následne spustili v politicko-spoločenskom, hospodársko-sociálnom a kultúrnom živote, sa výrazným spôsobom prejavili aj v zintenzívnení sebaurčovacieho práva Slovákov. Rozsiahly a zložitý transformačný proces v česko-slovenskej federácii, ktorý smeroval k vytvoreniu pluralitného demokratického politického systému, právneho štátu a trhovej ekonomiky, zahŕňal tiež zložitosti v riešení štátoprávnych vzťahov Čechov a Slovákov vrátane národnoemancipačných snáh slovenského národa. Tento proces nakoniec vyústil na pôde Federálneho zhromaždenia ČSFR do prijatia ústavného zákona o rozdelení Česko-Slovenska dňa 25. novembra 1992. Otázka novodobej slovenskej štátnosti je stále aktuálna a často diskutovaná. Pretože stále neexistuje komplexné ucelené dielo, ktoré by podrobne, v plnom rozsahu a uspokojivým spôsobom zachytilo cestu Slovákov za svojou zvrchovanou a nezávislou štátnosťou v novodobých dejinách, naďalej si vyžaduje mimoriadnu pozornosť slovenskej vedeckej a odbornej obce.

Monografiu Prof. JUDr. Jaroslava Chovanca, CSc., významného slovenského štátovedca a ústavného právnika - *Moderná slovenská štátnosť* - možno hodnotiť ako významný príspevok do klenotnice slovenskej štátnosti. Je ukážkou profesionálneho bádateľského prístupu, ktorý rozvíja doterajšie poznanie o vzniku moderného a demokratického štátu Slovákov. Významnosť diela J. Chovanca nespočíva len v jednoduchom skúmaní procesov vedúcich k slovenskej štátnosti, ale skúma a sleduje niektoré milníky či momenty tohto procesu v kontexte historického vývinu národno-emancipačných pohybov slovenského národa už v štyroch desaťročiach 19. storočia. Autor ďalej sleduje rozvoj demokracie a ochrany ľudských práv a viaceré prvky masmediálnej komunikácie v rámci budovania modernej slovenskej štátnosti.

Moderná slovenská štátnosť, je ďalším bádateľským výstupom J. Chovanca, ktorá prirodzene a logicky nadväzuje na jeho doterajšiu vedecko-výskumnú činnosť, najmä na jeho už vydané diela *Slovenská republika - budovanie suverénneho štátu (2001)* a *Ústavné garancie základných ľudských a občianskych práv a slobôd (2004)*, ktorých mnohé myšlienky ďalej rozvíja. Monografia je rozdelená do piatich kapitol a troch dokumentárnych častí.

V úvodnej kapitole sa autor diela zaoberá politickými a ústavnoprávnymi aspektmi vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Korene vzniku, ale aj vývoja modernej slovenskej štátnosti autor najskôr hľadá v odkaze Ludovíta Štúra pre slovenskú politiku a štátnosť. Posudzuje význam Štúrovho politického myslenia v rôznych oblastiach, ako sú teória práva, filozofia práva alebo svetonázorové postoje k štátu, a poukazuje na jeho aktuálnosť. Ďalej hodnotí vývoj v Česko-Slovensku, SR ale aj v Európskej únii (EÚ) a šikovným spôsobom vkladá niektoré momenty tohto vývoja do konštrukcií myšlienkových úvah a reakcií „súčasných“ L. Štúra (napríklad, možné reakcie Štúra na novodobý čechoslovakizmus, na vypovedanie nevypovedateľnej zmluvy o stavbe vodného diela Gabčíkovo-Nagymaros, na česko-slovenské vzťahy v EÚ alebo na súčasný integračný proces v Európe). Podľa J. Chovanca, „...život a dielo L. Štúra sa doteraz nezavřili. Každá generácia znovu a znovu číta a spoznáva jeho diela, každá nachádza v ňom aktuálne hodnoty. Aj preto L. Štúr nepatrí do mŕtvej histórie. Je stále dejinne prítomný a pôsobivý - je naozaj nehasnúcou stálicou.“

Ďalšia časť 1. kapitoly sa zaoberá objasnením pojmov legitimita a legalita, a ďalej rozhodujúcimi politickými a ústavnoprávnymi aspektmi, či predpokladmi a podmienkami vzniku samostatnej Slovenskej republiky z hľadiska týchto pojmov. Autor začína historickými a štátoprávnymi aspektmi postavenia Slovenska v rámci Uhorska, pokračuje politickými a ústavnoprávnymi aspektmi krízy v Česko-Slovensku a pádom vlády komunistov po novembri 1989, ďalej existenciou česko-slovenskej federácie ako významného momentu pri vzniku samostatnej SR a, nakoniec, ostatnými rozhodujúcimi politickými a ústavnoprávnymi krokmi vedúcimi k vzniku samostatnej SR (vyhlásenie Deklarácie o zvrchovanosti SR, prijatie Ústavy SR a prijatie federálneho ústavného zákona o zániku ČSFR). Posledná časť kapitoly sa venuje princípom Ústavy SR a návrhom de lege constitutione.

V druhej kapitole sa J. Chovanec venuje všeobecným otázkam a aspektom suverenity SR, jej ústavnému zakotveniu v právnom systéme SR, zárukám budovania demokratického právneho štátu a dôsledkom vstupu SR do EÚ na slovenskú štátnu suverenitu. V ďalších častiach kapitoly sa rozoberajú otázky ústavného postavenia a voľby prezidenta SR, jeho pôsobnosť, prerogatívy, symbolika a

vlastný úrad. Záverečná časť kapitoly pojednáva o symboloch SR ako o znakoch suverenity štátu.

Tretia kapitola sa zaoberá právnou transformáciou slovenskej spoločnosti a budovaním modernej slovenskej štátnosti. Autor tu vyhodnocuje trinásťročný vývoj slovenského právneho poriadku po vzniku samostatnej SR, ktorý člení do štyroch základných etáp: od 17. novembra 1989 do konca roku 1992; od 1. januára 1993 do konca roku 1997; od 1. januára 1998 do 30. apríla 2004; a, nakoniec, od 1. mája 2004 po súčasnosť. V rámci každej etapy sú uvádzané a rozoberané hlavné črty a aspekty charakteristické pre každý medzník vývoja tohto právneho poriadku. V závere kapitoly autor konštatuje „...právny poriadok SR je životaschopný. ...Jeho kondícia je pomerne na dobrej úrovni a to najmä z hľadiska tvorby práva, ...no horšie je to s vymožitelnosťou práva, ako aj s jeho stabilitou, prehľadnosťou a kvalitou.“ Autor uvádza aj návrh na zlepšenie tohto neželaného stavu (kondície) právneho poriadku. Ďalšie časti kapitoly sa venujú slovenskej verejnej správe, jej reforme po roku 1990, spoločne jej uskutočnenia, a, nakoniec, územno-právnym aspektom tvorby regiónov v SR. Pri tvorbe nového administratívno-teritoriálneho členenia SR sa, podľa J. Chovanca, vychádzalo najmä z kritérií ekonomických, kde sa sledoval všestranný rozvoj a celistvosť územia, približne štátneho a samosprávneho aparátu občanom, ďalej z historických, demografických, geografických, národnostných, ekologických, obranných a bezpečnostných kritérií. Popri týchto kritériách sa uplatňoval systém kategorizácie územno-štatistických jednotiek EÚ - systém NUTS. Reforma verejnej správy je proces, ktorý nie je ukončený. V tejto súvislosti autor v závere kapitoly uvádza faktory, ktoré najviac ovplyvňujú proces reformy a tvorby regiónov na Slovensku do budúcnosti.

Štvrtá kapitola pojednáva o rozvoji demokracie a ochrane ľudských a občianskych práv a slobôd v SR. Prvá časť kapitoly sa zaoberá poslaním a fungovaním Ústavného súdu SR ako orgánu na ochranu ústavy, ústavnosti a základných práv občanov, a ďalej vznikom a vývojom ústavného súdnictva v Česko-Slovensku. Konaniu pre Ústavným súdom SR je venovaná samostatná časť tejto kapitoly, v ktorej sú prezentované a rozoberané niektoré myšlienky z učebnice JUDr. Jána Drgonca, DrSc. - *Konanie pred Ústavným súdom Slovenskej republiky*. Záverečná časť kapitoly pojednáva o Súdnej rade SR, ktorú náš ústavný systém vôbec nepoznal do veľkej novelizácie Ústavy SR v roku 2001. Súdnou radu J. Chovanec charakterizuje ako samosprávny orgán, ktorý má napomôcť v súdnictve realizovať princípy nezávislosti a neustrannosti, ako aj oddelenie ich výkonu od činnosti iných štátnych orgánov. Autor v tejto časti rámcovo opisuje právny základ, poslanie a fungovanie Súdnej rady SR.

Piata kapitola je určená masmediálnej komunikácii ako významnému činiteľu pri budovaní modernej slovenskej štátnosti. Úvodná časť kapitoly sa venuje právnej úprave mediálneho systému v SR. Autor najskôr vymedzuje pojem „mediálny systém“, ďalej prezentuje právnu úpravu mediálneho systému SR v podobe 16 zákonov NR SR a troch právnych noriem EÚ, ktoré tieto zákony dopĺňajú. Veľký počet právnych noriem, podľa autora, robí mediálny systém neprehľadným a ťažko sa v ňom orientovať. V tejto súvislosti J. Chovanec pripomína samoreguláciu v médiách ako jednu z metód ich riadenia, ďalej poukazuje na dlhodobú absenciu moderného tlačového zákona (ktorý bol medzitým schválený v NR SR), zákona o knihe alebo zákona o kultúre. Kritizuje tiež maďarské vydavateľstvo Kalligram za vážne nedostatky vo vydávaní diel klasikov slovenskej literatúry pri obrovskej finančnej podpore. Autor tiež upozorňuje na potrebu doriešenia financovania verejnoprávných médií (STV a SRo) ako aj odstránenie špecifikovaných nedostatkov a chýb v činnosti a fungovaní slovenského mediálneho systému. V ďalšej časti kapitoly sa rozoberajú predpoklady a podmienky vzniku nového tlačového zákona, jeho štruktúra, právo na odpoveď a dosah spomínaného zákona na mediálny systém SR. V závere tejto kapitoly autor diskutuje reťazec „politika - médiá - legislatíva“ najmä z hľadiska mediálnych skúseností zo zahraničia s dôrazom na európske poznatky. Poukazuje pritom na významnú skutočnosť, že budovanie občianskej spoločnosti a demokratického štátu v SR predpokladá legislatívnu reguláciu masmediálnej komunikácie na jednej strane zo strany štátu, ale aj ochranu médií pred jednostrannosťou ou účelovej politiky na druhej strane.

Dokumentárna časť monografie je rozdelená na tri časti a obsahuje všetky zásadné politické a právne dokumenty podporujúce, či dopĺňajúce texty všetkých jej kapitol.

Monografia *Moderná slovenská štátnosť* sa dá viacúčelovo využiť v spoločensko-politickej, ústavnoprávnej a širokej vzdelávacej praxi, ďalej ako vysokoškolskú učebnú pomôcku na právnických, spoločenskovedných, ekonomických ale aj ďalších fakultách, predovšetkým však pri výučbe predmetov teória štátu, ústavného práva, histórii SR a politológiu. Okrem toho dielo poskytne základné i špecifické odborné informácie aj širokej slovenskej verejnosti, najmä však mladej generácii, pri zvyšovaní historického a právneho vedomia.

PAVOL HRIVÍK

RUŽENA ŠÍPKOVÁ

F(l)inta do ži(vo)ta

bez náprstka

*asi som o teba
málo bojovala*

*málo som
pre teba obetovala*

*málo som sa
snažila*

*premýšľam občas
keď sny uniknú
trhlinou medzi mojimi
dvoma osobnosťami
a veľmi prosím samotu
o ihlu a niť*

*ušla si mi
pomedzi prsty*

otcovská láska

*meškajúce
kuchynské hodiny*

*nestihala som
v zimnom čase
nestíham
ani v letnom*

*píšem veršovačky
na objednávku
drvím sa
sociálnu prácu*

*ich gebe
nachhilfestunden
a keď mi všetko*

*lezie krkom
idem relaxovať
do kuchyne*

tam mám čas

*je v nej
o hodinu menej*

staroveká poetka

*po smrti
neodpočíva v pokoji*

*jej básňam vyčítali
ľúbivosť
slabosť
banálnosť
dlhý dlhý čas*

*napriek tomu je slávna
aj po vyše 1100 rokoch
preto si z kritikov
nič nerobí*

a historikom dáva prácu

*sporia sa či nebola
iba zlým snom
literátov*

*osud
často hádzem
flintu do ži(vo)ta*

*ale vždy
priletiť naspäť
ako bumerang*

Jozef Ilečko: Kvety v džbáne, linoleorez

Popredný slovenský hudobný skladateľ Vítázoslav Kubička napísal už svoju deviatu operu. Tá najnovšia sa volá *Evanjelium podľa Jána*. Jej premiéra je plánovaná na 3. júla v Necpaloch a uvažuje sa aj nad predpremiérou v Bratislave 20. júna na Kalvárii. Jeho doterajšia tvorba je nasledovná: 21. marca 2002 sa uskutočnila premiéra opery *Evanjelium podľa Lukáša - Moyzesova sieň Bratislava*, za účasti sólistov a miešaného zboru *Lúčnice*. Dirigent Marián Vach, pričom libreto napísal Vítázoslav Kubička a Ondrej Odokienko.

K opere *Znovuzrodenie*, ktorej premiéra sa konala 28. 3. 2004 v evanjelickom chráme na Panenskej ul. v Bratislave a dirigentom bol Adrián Kokoš, napísal libreto Vítázoslav Kubička. Sólisti: Eva Hornyáková, Mária Koldová, Ladislav Neshyba. Miešaný zbor ANIMA CANTANDA (spievajúca duša), ktorý založil pre potreby Kubičkových opier dirigent Adrián Kokoš. K opere *Martin Luther* spolupracovali na tvorbe libreto Slavomíra Očenášová - Štrbová a Vítázoslav Kubička. Sólisti: Eva Hornyáková, Miriam Garajová, Martin Mikuš, Ladislav Neshyba, Peter Cingel, Ján Kapala. Miešaný zbor ANIMA CANTANDA (19 predstavení väčšinou v evanjelických chrámoch na Slovensku, ale i na Ostravsku a v Prahe). Premiéra sa konala 22. 5. 2005 v evanjelickom chráme na Panenskej ul. v Bratislave. Divadelná réžia: Ladislav Neshyba. Dirigent: Adrián Kokoš.

Opera *Kristov dotyk* - libreto a divadelná réžia Vítázoslav Kubička. Sólisti: Eva Hornyáková, Martin Mikuš, Peter Cingel, Ján Kapala, Eva Záhumenská. Miešaný zbor ANIMA CANTANDA (24 - členný orchester). Dirigent: Adrián Kokoš. Premiéra sa uskutočnila 27.5.2007 a celá opera sa nachádza v trinástich častiach na YOUTUBE. Opera *Betlehem*, ku ktorej napísal libreto Vítázoslav Kubička. Sólisti: Eva Šušková, Peter Cingel, Ulrich Ulmann. Spolupráca s Detským speváckym zborom Slovenského rozhlasu v Bratislave a Symfonického orchestra Slovenského rozhlasu v Bratislave. Dirigent: Adrián Kokoš (koncertné prevedenie). Premiéra: 8.12.2007 v Koncertnej sieni Slovenského rozhlasu v Bratislave, ktorej repríza sa konala v Slovenskej filharmónii. Komorný orchester Bohdana Warchala dirigoval opäť Adrián Kokoš. Ukážky z opery sa nachádzajú taktiež na YOUTUBE.

K opere *Marína Havranová* napísal libreto Michal Babiak a podieľal sa aj na divadelnej rézii. Sólisti: Peter Cingel a 12-členný orchester. Dirigent: Adrián Kokoš. Premiéra sa konala v decembri 2008. Dosiaľ neuvedená je opera *Genesis*, ku ktorej napísal libreto Vítázoslav Kubička. A je určená pre sólistov, detský zbor a orchester.

K opere *Šavol* napísal libreto básnik Teodor Krížka. Divadelná réžia Michal Babiak. Sólisti: Mária Eliášová, Katarína Krčmárová, Peter Cingel, Ján Kapala, Matúš Tomko, Peter Ďurovec. Štátna filharmónia Košice. Dirigent Adrián Kokoš. Premiéra sa konala 4. júla 2009 v Artikulárnom evanjelickom chráme v Kežmarku, 5. júla v Divadle Andreja Bagara v Nitre (orchester na pódiu) a opera bude súčasťou Zámockých hier mesta Zvolen 29. júna 2010 - v evanjelickom chráme v Banskej Bystrici. Pripravovanou je opera s názvom *Jakub Kray*, ku ktorej napísal libreto Nora Baráthová. Divadelná réžia Michal Babiak. Ide o operu s historickým námetom a premiéra je plánovaná na jún 2011.

Vítázoslav Kubička (v okuliaroch v strede) so spolupracovníkmi po predstavení opery *Šavol* v Kežmarku

Duchovná opera žije

Rozhovor s hudobným skladateľom Vítázoslavom Kubičkom

JÁN GALLIK: Na úvod nám, prosím, objasnite, ako je to s vašou tvorivou iniciatívou.

VÍTÁZOSLAV KUBIČKA: Mojich deväť opier, osem duchovných a jedna svetská - Marína Havranová - ma stálo veľa síl, najmä ich organizácia. Mám tú výhodu, že pri tvorbe som šťastný, po dokončení každej opery (cca. jednej ročne) dostanem vždy pár faciek a kopancov. Ale Pán ma vždy zdvihol a s pomocou dobrých ľudí a obetavého priateľa - môjho dirigenta Adriána Kokoša, ktorý našťudoval a uvádzal okrem prvej všetky moje opery, sme sa vždy pozviechali. Napriek svojmu pomere mladému veku je dnes už dirigentom známym nielen doma, ale i v zahraničí. Od začiatku našej spolupráce som v ňom našiel precízneho, prenikavo mysliaceho umelca, vždy s jasným a kritickým postojom k eventuálnym nedotiahnutým miestam v mojej partitúre. Nehanbím sa povedať, že väčšinu jeho rád som prijal a veľmi si ho za to vážim. Dúfam, že budeme môcť ešte dlho spolupracovať. Duchovné opery som písal doteraz zadarmo, vždy som ešte doplatil 15-20 tisíc korún za premiéru. Ukazuje sa však, že to nebolo zbytočné. Dostávam stále viac ohlasov nielen na moje opery, ale i na moju ostatnú duchovnú tvorbu. Osobitne sa teším záujmu mladej slovenskej umeleckej generácie o moje dielo a o spoluprácu so mnou. Rád sa do nej ponáram. Dnes som už miliónárom - čo sa týka lásky - ktorú mi ľudia za moju tvorbu dávajú... Vďaka Bohu za pomoc. Bez viery v Boha by som to nedokázal, ani kompozične, ani tú organizáciu. Pri každej príprave premiéry príde totiž chvíľa, kedy už ľudsky a psychicky nevládzem ďalej. Vtedy uvalím svoje starosti na Pána a prestanem na chvíľu rozmýšľať... Vždy pomohol. Neopustil ma... Všetky moje opery boli čiastočne inscenované pred oltárnym priestorom v chráme (v kostýmoch a s reflektormi, i s prenosným pódium) alebo, príležitostne, na pódiu Starej radnice v Košiciach, či dvakrát na doskách divadla Andreja Bagara v Nitre - vďaka obetavému riaditeľovi pánovi Greššovi. Zoznam mojich opier je zaujímavý osobitne obsadením inštrumentálneho sprievodu, ktorý sa nepravidelne vyvíjal od dua - husle, klávesy, pri prvých uvedeniach mojej opery „Evanjelium podľa Lukáša“. S týmto sprievodom a v podaní sólistov študentov a miešaného zboru *Lúčnice* realizoval dirigent Marián Vach desať koncertných prevedení. Pred dvomi rokmi uviedol

túto operu už so sólistami, miešaným zborom a plným orchestrom opery v Banskej Bystrici (tri predvedenia). Operu „Martin Luther“ sprevádzalo trio - husle: Milan Vonderka, violončelo: Ján Pospíšil a akordeón Rajmund Kákonyi (19 prevedení), „Kristov dotyk“ sprevádzal 24-členný orchester (8 prevedení). Opera „Kristov dotyk“ zaznela v roku 2007 i na prestížnom medzinárodnom opernom festivale Smetanova Litomyšl. Napokon najväčšie obsadenie orchestra dosiahla opera „Šavol“ - 57 hráčov Štátnej filharmónie Košice.

JÁN GALLIK: Ako hudobný skladateľ ste pripravili už svoju deviatu operu. Názov tej najnovšej znie *Evanjelium podľa Jána*. Čo vás inšpirovalo na možnosti hudobne stvárniť dané evanjelium, ktoré je považované za odlišné od synoptických evanjelií na základe svojej štruktúry, obsahu, štýlu ako aj teologickej interpretácie Ježišových činov, slov či zázrakov, majúcich úlohu znamenia. Alebo vás inšpirovala postava Jána, ktorého spoločne s bratom Jakobom povolal Ježiš medzi prvými za učeníka?

VÍTÁZOSLAV KUBIČKA: Keď som už ako dospelý dostal dar viery, viac ráz som si s láskou prečítal Nový zákon a potom aj celé Písmo. Čo ma pohladilo a súčasne aj šokovalo, bol začiatok *Knihy Genesis*: „Na počiatku stvoril Boh nebo a zem“ a potom som otvoril *Evanjelium podľa Jána*, ktoré začína slovami: „Na počiatku bolo slovo...“ Aký rozdiel, aká hĺbka. Pán nám dovolil v *Evanjeliu podľa Jána* dostať sa

vysvetľovať príkladmi, hudbou, tvorbou, že Ježiš je tu stále s nami, že je prítomný v našom tzv. všednom živote, a že je potrebná, ako povedal Martin Luther: „Živá, neustále sa obnovujúca viera.“ Beriem to tak, skutočnosť, že Ježiš je tu stále s nami a klope na naše srdcia, treba neustále aktualizovať. Preto aj *Evanjelium podľa Jána* bude hrané, vďaka vynikajúcim nápadom môjho priateľa, brata, režiséra Michala Babiaka, v civile. Sprítomnenie podporí i postava ženy, ktorá jednoducho, v próze, nám oznámi, že jej dospelý syn odišiel z domu za svojím životom a ona zostala sama a cíti sa opustená. Priateľka jej odporúčala, aby sa znovu začítala do Biblie a našla tam povzbudenie, radosť a nádej. A tak žena, chvíľami len krátkou poznámkou, komentuje dej na scéne, hraný najmä hlavnými postavami, ako keby čítala Písmo a jednotlivé obrazy sa jej plasticky objavujú pred očami. 40-členný vynikajúci zbor *Lúčnice* bude tvoriť živý „múr“, kvázi antický chór na pozadí. Teším sa už na stváranie mojich priateľov spevákov: Máriu Eliášovú, Katarínu Krčmárovú, Petra Cingela, Jána Kapalu, Petra Šuberta a Petra Ďurovca a dynamického, vynikajúceho dirigenta Adriána Kokoša. Môj vzťah k výberu častí z evanjelia je vyjadrený len hudobne. Výber je osobitne zameraný i na ženské postavy z *Evanjelia*: Máriu Matku, Samaritánku, Hriešnicu a Máriu Magdalénu.

JÁN GALLIK: Zdá sa, že v nadväznosti na predchádzajúcu operu *Šavol*, ktorej premiéra sa konala minulý rok v Nitre v rámci cyrilometodských osláv a libreto k nej napísal básnik Teodor Krížka, si vyberáš biblické postavy jednotlivcov, ktorí v dejinách Cirkvi zaznamenali svojim životom a konaním ohromný obrat v myslení mnohých veriacich i neveriacich ľudí. Taktiež sa libreto i hudobne stváranie zameriava na obraz duchovného zápasu hlavnej postavy, ale i ďalších postáv, ktoré sú s ňou nejakým

Z predstavenia opery *Šavol* v Divadle Andreja Bagara v Nitre

spôsobom prepojení. Ako ty vnímaš pri komponovaní opery tieto postavy, ako na teba vplýva ich duchovný zápas, konanie, život? Ako sa to odráža v celkovom vyznení hudobného stvárnenia?

VĚTAZOSLAV KUBIČKA: Umenie je a vždy bolo odrazom sveta ľudí. Je o ľudoch a ich osudoch, problémoch, túžbach a nádejkách. Preto nie vždy rozumiem tzv. avantgardistom, ktorí hovoria, že podstatná je matéria, manipulácie s ňou. A keďže to robia ľudia, je v tom, napokon, aj čosi ľudské. Ja som bol vždy vychovaný, a to veľmi súvisí s danou otázkou, že umec musí tvoriť v spätosti s ľudským rodom, s ľuďmi okolo seba, s národom, cítiť i za iných, povzbudzovať, pohliadiť v zúfalstve. Čiže pre skutočného umelca sú podstatné tieto vlastnosti, ako ich krásne pomenoval Teodor Križka: kresťanstvo, vlastenectvo, sociálne ctenie a - pre tých, ktorí ešte nemajú vieru to môžeme nazvať aj akýmsi humanizmom. Inak ľudia sú v podstate vo svojom ľudskom základe stále rovnakí. Veď ako vysvetliť, že dodnes je Shakespeare aktuálny a divadelné predstavenia sú typické tým, že tu vytvárajú spoločnú atmosféru diváci i herci, vzájomne sa ovplyvňujú. Napriek tomu, že máme kino, televíziu, počítače, ostáva divadlo stále osobným zážitkom. Tu hrajú herci pre mňa, kvôli mne prišli, ja sa ich môžem duchovne dotýkať. K otázke: Šavol je v každom z nás. Každý súperí viac či menej v sebe so zlom.

JÁN GALLIK: *I v Evanjeliu podľa Jána spolupracujete s ľuďmi, ktorí stáli aj pri zrode opery Šavol. Pribudol niekto nový do kolektívu a vôbec, kto je autorom libreta?*

VĚTAZOSLAV KUBIČKA: So mnou spolupracujú len hrdinovia a kamaráti, ale pritom vynikajúci umelci. Všetko vedie, ako som už predoslal, dynamický dirigent Adrián Kokoš. Mladý človek, zodpovedný a už teraz sa prejavuje ako mimoriadne kvalitný dirigent, ktorý rastie kozmickou rýchlosťou. Popri výborných spevákoch a obetavých druhoch v zápase o „umenie na zamyslenie“ ako: Mária Eliášová, Katarína Krčmárová, Peter Cingel, Ján Kapala, Matúš Tomko a Peter Ďurovec, pribudne Peter Šubert. Dôležitou oporou našich inscenácií je režisér, scenárista a spisovateľ Míchál Babiak. V „Evanjeliu podľa Jána“ tvorí jednu samostatnú líniu osud ženy (nespievajúca postava, ktorú stvárni Mária Schlosserová, ktorá vynikajúco účinkovala už v opere Šavol v postave Anjela-básnika). Ostatné je len vec môjho výberu textov z evanjelia, ktorý som si robil sám. Nepovažujem to za plnohodnotné libreto, je to ozaj výber z textov Písma, ktoré ma inšpirovali.

JÁN GALLIK: *Spomenuli ste, že výber z časti Evanjelia podľa Jána je osobitne zameraný i na ženské postavy z Evanjelia: Máriu Matku, Samaritánku, Hriechnicu a Máriu Magdalénu. Ako vnímate tieto postavy v kontexte daného evanjelia a ako ste ich pôsobenie pretavili do umeleckého stvárnenia?*

VĚTAZOSLAV KUBIČKA: Dnes vnímame ženu ako plnohodnotnú bytosť v spoločnosti, ak nie hodnotnejšie, vzhľadom k tomu, že je nositeľka budúceho života. Ženy v Evanjeliu podľa Jána sú príkladom, súčasne protikladom k deju. Pomáhajú nám lepšie všetko pochopiť.

JÁN GALLIK: *Moju poslednú otázku nasmerujem tak typicky komerčne. Máte v rámci svojej hudobnej tvorby nejaký nesplnený sen, resp. plán, ktorý by ste veľmi chceli uskutočniť?*

VĚTAZOSLAV KUBIČKA: Bol by som veľmi rád, keby aspoň raz uviedla Opera Slovenského národného divadla v Bratislave niektoré z mojich diel. Z mojich predchádzajúcich slov je už známe, že som ich napísal deväť. To by mohlo stačiť, aby som si to smel nárokovať, a aj ako záruka kvality, nie?

Pravda, vtedy v auguste 1247, zvolenský hrad nebol pusty, a ani sa tak nevolal. Ani presne nevieme aký bol už vtedy starý, najodvážnejší odhad hovorí o postavení hradu už okolo roku 750. Zažil teda možno slávu i pád Veľkej Moravy i údelného Nitrianskeho kniežatstva a vznik Uhorska. v každom prípade už vtedy popod jeho múry pretieklo veľa hronskej a slatinskej vody a ponad jeho veže preleteli už vtedy veky a udalosti. Zrejme ho ľudia už nevolali ani Jelením hradom, i ani to už nebol Boršov Zvolen. Udalosti jeho vzniku a histórie sa asi vtedy veľmi nespomínali, ľudia mali práve vtedy úplne iné starosti. Hrad, mesto, ba i rozsiahly okolitý kraj, politicky organizovaný ako kráľovský komitát, mal meno Zvolen. Po tatárskom plienení, ktoré sa skončilo náhlým odtiahnutím Batuchánových mongolských hord (Batu sa ponáhlal domov za kariérou panovníka po smrti veľkého chána Ogotaja) a následným hladomorom v roku 1242, kraj znova ožíval.

Z pôvodného počtu obyvateľov územia dnešného Slovenska zostala sotva polovica... Ale to musíme uvažovať vo vtedajších číslach, na Slovensku teda žilo v roku 1247 sotva 200 tisíc obyvateľov. Počet obyvateľov vtedajšieho mesta sa ráta v stovkách. Mesto s jednou či dvoma tisíckami ľudí bolo vtedy veľkým mestom.

Vrátil sa uhorský kráľ Belo IV. a v roku 1243 obnovil obyvateľom tohto kraja výsady slobodného kráľovského mesta Zvolen. Tieto výsady dostal Zvolen popri Trnave a Krupine ako prvé mestá na území dnešného Slovenska. Belo IV. neobjavil Zvolen ako svoje časté sídlo, nadviazal na zvyky svojho predchodcu Ondreja II. a zveľaďoval tak kráľovské dedičstvo. Doba bola plná neistoty a nebezpečenstva, nuž niet sa čo čudovať, že kráľ hľadal spojencov aj v zahraničí. Na východe Uhorsko hraničilo s následníkmi kniežatstvom rozpadnutej slávnej Kyjevskej Rusi. Toto mohol byť veľmi významný nárazník medzi Uhorskom a mongolskými Tatármi. Tým skôr, že aj staroruské kniežatá si uvedomovali a poznali nebezpečie tatarských nájazdov i invázie. Hľadali spojencov na západe.

Knieža Daniil Romanovič (Daniel Haličský), neskôr v roku 1250 zakladateľ mesta Evov pomenovanom podľa jeho syna Leva, z rodu Rjurikovcov, panovník Haličko-volynského kniežatstva už v roku 1241 chcel prísť do Uhorska oženiť svojho syna Leva Daniiloviča s uhorskou princeznou. Zamýšľané kráľovské pytačky sa však nemohli uskutočniť, zámery zmaril náhly a mimoriadne silný vpád mongolských Tatárov do Európy na jar roku 1241.

Daniil je často prirovnávaný k českému kráľovi Přemyslovi Otakarovi II., kráľovi železnému a zlatému. Bol to hrdý vládca, rytiersky kráľ, silná osobnosť.

V roku 1247 sa vydal na ťalekú a dôležitú cestu, politickú misiu, spolu so synom Levom a vysokým cirkevným hodnostárom kyjevským metropolitom Kyrillom. Cestovali pravdepodobne s veľkým sprievodom, v ktorom boli aj uhorskí šľachtici zajatí staroruskými vojskami v predchádzajúcich bojoch. Išli do Uhorska za kráľom Belom IV., išli do Zvolena.

Práve tu sa totiž dohodlo mierové spojenie Haličko-volynského kniežatstva s Uhorskom, potvrdené najsvätejšou zmluvou, svadobou kňažoviča Leva Daniiloviča s uhorskou princeznou Konštanciou, dcérou kráľa Bela IV. Zajatí uhorskí šľachtici boli pri tejto príležitosti prepustení na slobodu.

Toľko skromné historické fakty ako ich uvádzajú staré letopisy, najmä letopis Haličko-volynský.

Kráľovská svadba vo Zvolene?

Skrývajú sa pod základmi Zvolenského zámku pozostatky významného sídla uhorských kráľov?

Kráľovská svadba mala určite mimoriadne rovnako početnú účasť zo strany uhorskej nevesty ako jej staroruského ženicha, bol na nej teda určite veľký počet hostí. Je zaujímavé, že letopisec nepokladal za potrebné dajako podrobnejšie popísať, čo a kde v Uhorsku je ten Zvolen. Napísal rovno a jednoducho bez akéhokoľvek úvodu či vysvetľovania, že išli „v Izvolin“. Historici sa stotožňujú v tom, že tým cieľom cesty bol Zvolen.

Znamená to vari, že Zvolen bol v tom čase všeobecne známym mestom, sídlom uhorského kráľa?

Asi to tak bolo. Zaujímavé môže byť aj to, že ruský názov mesta potvrdzuje pôvod mena Zvolen skutočne od slovenského základu „zvoliti si“.

KDE SA VŠAK

KRÁĽOVSKÁ SVADBA KONALA?

Hrad Zvolen, komitátny hrad, bol mocenskou dominantou, ale bol to predovšetkým vojenský objekt. Sám osebe stále záhadný, jeden zo starých opisov hovorí, že to bol mocný kamenný hrad v tvare polmesiaca, koľko nad zemou, toľko do zeme postavený. Isto zaujímavé pre jeho vojenský význam, i pre dnešných archeológov, ale bol aj vhodný na kráľovskú svadbu? Na hrade bol kráľovský príbytok. Dnes nevieme, nakoľko bol komfortný, či to nebolo iba sídlo kráľa ako vojenského veliteľa. Je však pravdepodobné, že samotná kráľova rezidencia mohla byť malá pre početných svadobčanov. Samotný hrad však bol dosť veľký určite, veď je plochou najväčší na Slovensku a patrí dokonca k najväčším na svete. Bol dosť veľký aj v čase svadby, hoci vtedy ešte neexistoval tzv. Dončov hrad, dostavba, o ktorú sa postaral neskôrší jeho správca, župan, magister rytier Donč, z rodu Balassovcov.

Áno, svadba mohla byť na hrade, ale jeho nepohodlie a zložitost' zásobovacej trasy vyvolávajú pochybnosti.

A je tu ešte jedna okolnosť, ktorá vyvoláva pochybnosti, či sa veľká kráľovská svadba konala na hrade. Je to zásobovanie hradu vodou. Svadobčania, ale najmä ich kone, potrebovali vodu. A bolo ich veľa. A svadba iste netrvala krátko. Bolo treba vodu na pitie, varenie, umývanie i hygienu, aj keď v tom čase skromnú. V každom prípade však bolo potrebné denne napájať veľké množstvo zvierat. Zvolenský hrad však nemal zdroj vody, získaval ju iba zadržávaním vody dažďovej. Jeho nádrž však v čase svadby, vo vrcholiacom lete, v auguste, v najteplejšom, ale aj na zrážky najchudobnejšom mesiaci, isto nemohli mať bohaté zásoby, ani kvalitnú vodu. Dokonca veľká a dnes známa nádrž, cisterna, na dažďovú vodu v tom čase ešte ani neexistovala, aspoň nie v podobe, ako sa zachovala dodnes. K riekam pod hradným vrchom ako i k legendárnemu prameňu Červeného medokýša viedla strmá, zložitá i dosť dlhá cesta na každodenné zásobovanie. Medzi hradom a mestom však tečie rieka Slatina, vliavajúca sa pod hradným kopcom do už mohutného Hrona. Južná časť Zvolenskej kotliny bola bohatá na lužné lesy i mokrade, teda aj na vodu. Mesto Zvolen nikdy netrpelo nedostatkom vody. Iste aj toto bol jeden zo závažných dôvodov presunu sídla štátnej správy z hradu do mesta, kde napokon kráľ Ludovít I. Veľký dal postaviť v rokoch 1370-1380 na mieste dovtedajšieho krá-

ľovského dvorca nový zámok v štýle talianskych mestských kastelov. A nedostatok vody bol zrejme aj jednou z príčin, prečo zvolenský hrad neodolal dlhému obliehaniu, čo znižovalo jeho význam a silu tvorenú polohou, rozlohou a mohutnosťou.

NUŽ TEDA,

KDE SA MOHLA KONAŤ KRÁĽOVSKÁ SVADBA, AK NIE NA HRADE?

Boli však vo Zvolene aj iné objekty. Kostol sv. Mikuláša, ešte stále nie naisto lokalizovaná významná sakrálna stavba. Je však logické domnievať sa, že ak vtedy existoval, tak pri tejto udalosti mohol hrať veľkú úlohu, tým skôr, že členom ženichovho sprievodu bol sám kyjevský metropolita Kyrill. O kostole sa toho vie veľa, ibaže sa nenašiel. Nie azda preto, že bol súčasťou kráľovského sídla v meste, kráľovského dvorca, na dnešnom zámokom vršku, a preto jeho základy ležia pod dnešným Zvolenským zámkom?

A POTOM TU BOLO MESTO

V roku 1247 zrejme už mesto Zvolen zahľadilo najhoršie následky tatárskeho plienenia, prešlo už 5 rokov. Je pravda, že krajina ešte nebola osídlená novými kolonistami z Nemecka a Talianska, tých pozval Belo IV. až o sedem rokov neskôr, v roku 1254. Mimochodom až oni priniesli k nám vinnú révu... Takže na zvolenskej kráľovskej svadbe sa zrejme pil najmä staroslovanský nápoj kráľov - medovina. Na vršku nad mestom stál kráľovský dvorec, vraj poľovnícky. Žiaľ! to je asi tak všetko, čo je o ňom známe. Je to miesto, kde je dnes Zvolenský zámok, a kde pravdepodobne bol aj sakrálny objekt, iba kráľovská kaplnka či kostol? A je možné, že to bol práve onen stratený kostol sv. Mikuláša. Mohol byť tento kráľovský dvorec miestom kráľovskej svadby?

Dnes popod Zvolenský zámok vedie železničná trať, ale v minulosti tam bolo koryto rieky Slatina, čistá, zarybnená rieka, skvelý zdroj pitnej vody. Zámocká studňa iste nemala nedostatok vody, rieka Slatina tvorila v tom čase v okolí zámockého vršku bohaté meandre, vody bolo nadostať. Kráľovský dvorec bol zrejme obohaný vodnou priekopou a mal aj obranné hradby. Ako to vieme? Možno nevieme, ale o tom viac v inom článku o záhadе starej rytiny Zvolena.

Vráťme sa ku kráľovskej svadbe.

Kráľovský dvorec, niekedy sa nazýva nie práve šťastne aj kúriou, by musel byť dostatočne reprezentačný objekt, ak si ho uhorský kráľ skutočne zvolil na dcérinu svadbu. Ale prečo by nemohol byť? Veď kráľ, ak chcel použiť hrad, mohol sa rovnako dobre rozhodnúť nie pre Zvolen, ale pre Šariš či Spiš... Veď tie mali pytači po ceste. Ak tak neurobil, zrejme to potvrdzuje názor, že svadba nemala byť na vojenskom hrade. A možno úlohu zohralo aj hľadisko bezpečnosti v centre krajiny, či zvýraznenie postavenia uhorského kráľa v jeho hornouhorskom sídle. Horné Uhorsko bolo bezpečným v tom čase slovenské, na rozdiel od dolného maďarského. Takže tak po stránke národnostnej, sympatií obyvateľstva a zrejme aj stránke náboženskej vhodnej miesto na svadbu uhorskej princeznej so staroruským kňaževičom.

A posledné výskumy naznačujú, že centrom starého kráľovského dvorca

mohol byť trojloďový kostol. A tak sa nám nejasne začína formovať úplne iný obraz. Významné reprezentačné sídlo uhorského kráľa s dominantnou sakrálnou stavbou.

Prach vekov zavial starú spomienku na kráľovskú svadbu, ale vydarila sa. História pozná knieža Jurija, syna haličského kniežat'a Leva Daniiloviča a princeznej Konštancie, vnuka uhorského kráľa Bela IV., ktorý neskôr, po otcovej smrti, prijal kráľovský titul a vyhlásil sa za kráľa Rusi. Nie vždy celkom jednoznačné datovanie udalostí robí históriu ešte záhadnejšou. Tak sa zdá, že princezná Konštancia sa vydávala veľmi mladá, možno už 10 ročná. Jeden údaj o narodení syna Jurija, 24. 4. 1252, by totiž udával vek jeho matky asi 15 rokov, hoci, pravda, presný dátum narodenia princeznej nepoznáme. Ale v tom čase ani takéto kráľovské manželstvá neboli nezvyčajné.

A aj politické spojenectvo bolo dohodnuté, o čom svedčí neskoršie spoločné vojenské ťaženie Daniilovo s uhorským vojskom a Kumánmi v roku 1253 proti českému kráľovstvu, neúspešný útok na Opavu. Doba bola nepokojná, zložitá a Belo IV. nebol v konečnom dôsledku veľmi úspešný politik, a ani jeho falšovanie peňazí českého kráľa Přemysla Otakara II. na hrade Zvolen nepôsobí práve sympaticky. Jeho veľký historický prínos je však v rozvoji miest na Slovensku, o ktorých podporu sa vždy opieral. Tejto jeho politike by tiež zodpovedalo konanie významnej kráľovskej svadby v meste, ktorého súčasťou bol kráľovský dvorec.

Nové udalosti, nové stavby, nové národy a ľudia, to všetko prekrylo stopy minulosti.

Dnes nevieme, ako vyzeralo sídlo uhorského kráľa, jeho kráľovský dvorec Zvolen. Kráľovská svadba v roku 1247 by mohla naznačovať, že to bolo významné a reprezentačné miesto.

Možno väčšie a dôležitejšie ako si doteraz myslíme. Uhorský kráľ tu zrejme nesídlil iba z dôvodu obľúbenej poľovačky. Ale potom je namieste otázka, či sa niekde nezachovala jeho obrazová podoba. Je veľmi pravdepodobné, že existovala.

Skrývajú sa pod Zvolenským zámkom doteraz neznáme stopy pradávnej slávy?

O Pustom hrade sa zvykne hovoriť, že je to slovenská Trója a Zvolen zrejme skrýva ešte ďalšie poklady pradávnej minulosti, oveľa staršej ako všeobecne známy Zvolenský zámok.

Z minulých archeologických výskumov je známych niekoľko pozoruhodných lokalít Zvolena.

Na Krivej púti, dnes sídlisko Balkán, sídlil ľud lužickej kultúry popolnicových polí. Na mŕťovskom Hrádku, dnes záhradkárska osada, na sútoku riečky Neresnice so Slatinou bolo staroslovanské hradisko. A čo všetko ukrývajú lokality ako Borová hora, Stráže nad Zvolenom, okolie termálnych prameňov na Sliachi a Kováčovej a čo všetko navždy ukryli lužné lesy v Laničiach, než aj ich zväčša pohltil čas a rozvoj moderného mesta.

Skromný archeologický výskum sa dnes realizuje iba na Pustom hrade a v centre starého mesta. Možno podobné udalosti staroslovanskej histórie, akou bola kráľovská svadba vo Zvolene v auguste roku 1247, budú inšpiráciou mladej generácie slovenských historikov a archeológov.

JÁN ŠTUBNÁ

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa
vydavateľstva a redakcie: Sološnícká 41,
841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. – Šéfredaktor: Teodor Križka. – Cena jedného čísla je 1,00 € – Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s.,

Stredisko predplatného tlačie, Uzbeká 4, P.O.BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo EV 757/08. – Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk – www.kultura-fb.sk – Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

*Dnešný stav
vzdelávacej politiky
možno charakterizovať
jednoduchým tvrdením -
obmedzuje sa
na sledovanie poradia
v rebríčkoch.*

KONRAD P. LIESSMANN

V predchádzajúcej časti sme si slovami Konrada Paula Liessmanna popísali, čo si možno predstavovať pod takými pojmami ako vzdelanost', polovzdelanost' a nevzdelanost'. V samotnom úvode Varovných rešerš z Kellera a Liessmanna sme zas naznačili, že dnešnú spoločnosť, ktorá sama sebe dáva neskromne blahosklonný prívlastok „vzdelanostná“, paradoxne najviac vystihuje kategória nevzdelanosti: Súčasná „vzdelanostná spoločnosť“ totiž rezignovala na snahu preniknúť tvrdou škrupinou empirie a pomenovať ju na základe reflexie a sebareflexie a touto rezignáciou na snahu vôbec niečo - či už z vnútorného alebo vonkajšieho sveta - pochopiť, zostala aj bez ducha, a teda úplne prázdna. (Liessmann, 2008, s. 49, s. 51) Súčasná spoločnosť prestala byť schopná prostredníctvom svojich humanitných vied demaskovať a kriticky premyslieť ideológiu samej seba - ideológiu vzdelanostnej spoločnosti - a preto ju právom nemožno považovať za priveľmi vzdelanú, niečo ešte za vedomú...

Na pozadí týchto akademických debát sa však črtá omnoho závažnejšie riziko plynúce zo „seba-vedomej nevzdelanosti vzdelanostnej spoločnosti“, a síce riziko, že ktosi strhne všetku moc nad spoločnosťou výlučne na svoju stranu bez toho, aby si to zvyšok spoločnosti všimol.

Do tejto mozaiky práve panujúcich pomerov akoby navlas presne zapadala súčasná vzdelanostná politika, ktorá je akoby úmyselne skôr prázdnotou európskeho školského priestoru. V pozadí súčasnej politiky vzdelania sa nerysuje najmenší náznak názoru na vzdelanie, a už vôbec nie jeho spoločenskopolitický koncept, vzdelávaciu politiku možno obmedziť na jedinú otázku: Na akom mieste sme? Myslenie bolo nahradené počítaním poradia v nejakom rebríčku, čo sa najzreteľnejšie prejavuje na testoch PISA. Touto skratkou sa označuje Program medzinárodného hodnotenia študentov OECD (Programme for International Student Assessment), ktorý každé tri roky porovnáva preskúšaním základné kompetencie pätnásťročných žiakov a výsledky sú usporadúvané do medzinárodného rebríčka. (Liessmann, 2008, s. 52-53)

Miesto osvietenských cieľov vzdelania - nezávislosť, sebavedomie a duchovné preniknutie sveta - miesto cieľov reformnej pedagogiky - priblíženie životu, sociálna spôsobilosť [kompetencia] a radosť z učenia - miesto cieľov neoliberalných politikov - pružnosť [flexibilita], schopnosť zmeniť miesto pobytu [mobilita] a uplatnenie - nastúpil jediný vzdelávací cieľ: obstať v teste PISA! Taký príznačný prejav nevzdelanosti sa ťažko nájde v nejakom inom domnelom centre vzdelania. (Liessmann, 2008, s. 53)

Liessmann vysvetľuje súčasnú upätosť na rebríčky s hierarchickým poradím ako hľadanie poriadku v demokratickej rovnostárskej spo-

Varovné rešerše z Kellera a Liessmanna IV.

Prázdnota európskeho vysokoškolského priestoru

ločnosti bez vopred stanoveného poriadku, poradia a miesta v ňom. Predovšetkým však posadnutosť poradím v rebríčkoch zachováva v zvrátenej forme princíp rovnosti - neexistuje nič, čo by sa nedalo zosťaviť do rebríčka. Pred rebríčkami sme si všetci rovní. (Liessmann, 2008, s. 55)

Situácia dospela až tak ďaleko, že už i skúsení odborníci stále častejšie zdôrazňujú potrebu čo najlepšieho umiestnenia v rebríčkoch a o tejto potrebe odmietajú ďalej diskutovať. Prostriedok kontroly sa pre mnohých stáva cieľom výstupu. Nie vedieť - ale - umiestniť sa. Pri posudzovaní a hodnotení tohto javu musíme však byť ostražitejší: to, čo sa na prvý pohľad môže zdať ako prejav nevzdelanosti či ignorancie, môže byť v skutočnosti veľmi mazačným úmyslom s vopred naplánovaným zámerom, pretože mimo akékoľvek reálne potreby a možnosti funguje rebríček poradia ako nástroj riadenia, s ktorým možno uskutočňovať vzdelávaciu politiku, ktorá sa stále viac riadi zovňajšími a svojvoľnými meradlami posudzovania, nijako nesúvisiacimi so vzdelávaním. (Liessmann, 2008, s. 56)

Vhodnou ukážkou takéhoto „svojvoľného meradla“, ktoré nijako nesúvisí so vzdelaním, je impaktový faktor, prideľovaný časopisom. Pretože si už nikto nechce dať tú námahu, aby článok, ktorý má posúdiť, tiež i prečítal, je dobré vedieť, v akom časopise článok vyšiel, aký impaktový faktor časopis má a aký počet bodov možno teda takémuto článku prisúdiť. Keď sa vynásobi počet publikácií číslom impaktového faktora časopisov, možno podľa výsledného čísla každoročne stanoviť poradie vedcov. Tak sa získa bezpečný znak kvality, bez toho, aby človek musel prečítať jediný riadok z toho, čo vedci publikovali. (Liessmann, 2008, s. 58-59)

Aj preto závažnejší než prepád znalostí mládeže je v testoch PISA ukrytý normatívny nárok, ktorý sa za podobnými testami skrýva. To, čo sa po prvom uskutočnení testov začínalo rysovať, sa už pri tretej sérii testov stalo oficiálnym programom: Školy sa musia na test PISA lepšie pripraviť, učitelia majú žiakov cvičiť na očakávané zadanie bez ohľadu na to, či sa to zlučuje s platnými osnovami, alebo nie. A školy, nech sú organizované akokoľvek a bez ohľadu na to, v akom prostredí fungujú, sa stávajú výcvikovými strediskami pre tajné učebné osnovy ideológov OECD. Možno sa teda odvážiť tvrdiť, že normatívne násilie rebríčkov je ich skutočnou funkciou. Rebríčky poradia fungujú ako dosť primitívne, ale nanajvýš účinné opatrenia riadenia a kontroly, ktorých cieľom je pripraviť oblasť vzdelania o posledný

zvyšok slobody, ktorý sa ako pozostatok humanistických ideálov ešte uchoval. (Liessmann, 2008, s. 60, pozri tiež s. 66)

V dyme kadidla vyhodnocovacích rituálov a kontroly kvality dochádza pozvoľna k reštrukturalizácii celého vzdelávacieho systému, kedy už bez pochyb nejde o poznanie, vedeckú zvedavosť a akademickú slobodu, ale o príznak hospodárnosti, aplikácie, kontroly, špičkových výkonov a prispôbení, teda o všetky podoby nevzdelanosti. (Liessmann, 2008, s. 61)

Evalvácie a rankiny, - navzdory tomu, že nejstávajú zhodné predstavy o metódach, kritériách a predmete evalvácie, na základe ktorých by sa univerzálne určovalo, aká kvalitná univerzita je - slúžia ako skvelá zámienka na krátenie rozpočtov, rušenie inštitútov, študijných odborov, ďalšieho vzdelávania a vedeckých pracovísk, alebo na presun finančných prostriedkov tam, odkiaľ sa v budúcnosti čaká lepšie umiestnenie v rebríčkoch. (Liessmann, 2008, s. 60, s. 64)

Evalvačný tlak však prináša dôsledky, ktoré nemožno nechať bez povšimnutia. Prispôsobivosť univerzít je veľká, a i navzdory tomu, že sú pre ne permanentné reformy tvrdou skúškou, vedie k tomu, že univerzity rýchlo vstrebávajú externé a neformálne štandardy a samozrejme sa nimi riadia. Evalvácia samotná najskôr vytvára tú skutočnosť, o ktorej udáva, že ju hodnotí. (Liessmann, 2008, s. 68)

Takéto zistenia vedú Liessmanna k utvrdeniu sa v tom, že evalvácie majú skrytý zmysel. V stále rastúcej miere ponúkajú súkromné a polosúkromné agentúry svoje služby, ktoré v žiadnom prípade nie sú nezištné. Pretože možno evalváciami tajne a pod povrchom riadiť vedecké štandardy a postupy, je možné ich ovplyvňovať zvonku a priamo ich podriať politickým a ekonomickým záujmom. Na to nie je nutné ani prikazovať, ani cenzurovať, slobodu vedeckého bádania dnes neohrozuje ani kniežacia voľba, ani totalitný režim, pretože kontrola zovňajšku sa realizuje prostredníctvom jemnej siete klasifikačných systémov. (Liessmann, 2008, s. 71)

K zavedeniu nadnárodnej a vonkajšej kontroly nad národnými kompetenciami v oblasti vzdelania a k zaradzovaniu nového poriadku európskeho vysokého školstva došlo v intenciách spoločného sorbonského vyhlásenia ministrov školstva Francúzska, Nemecka, Veľkej Británie a Talianska v máji roku 1998 pod zámenkou uľahčenia uznávania štúdií v ostatných krajinách. Na toto vyhlásenie o úmysle nadviazal bez veľkej diskusie bolonský proces ako pre všetkých záväzný nový poriadok európskeho vysokého školstva. (Liessmann, 2008, s. 73)

Zdá sa, že budovanie nového svetového poriadku ako poriadku, v ktorom je centrum moci nad svetom koncentrované do jedných „svetovládnych“ rúk, sa realizuje práve prostredníctvom vzdelávacích systémov, ktoré majú svojimi účinkami dosah na životy miliónov ľudí. Pre nový svetový poriadok je preto dôležitá reštrukturalizácia v minulosti zaužívaných a rokmi osvedčených postupov, prístupov, ba celých štruktúr fungujúcich v starom svetovom poriadku. Za takýto krok možno považovať práve povinné zavedenie trojročného bakalárskeho štúdia vo všetkých odboroch, ktorým bolo prakticky všetkým univerzitám stanovené za úlohu poskytovať primárne „protovedecké profesné vzdelanie“. To má najskôr zmysel v krajinách, ktoré nemajú vyvinutý žiadny systém odborného školstva. Pre iné krajiny však znamená bakalárske štúdium úplne zbytočnú reštrukturalizáciu univerzít. Chladnou cestou sa likviduje zmysel univerzity ako miesta vedeckej prípravy na povolanie, ktorého predpokladom je jednota výskumu a výučby (Liessmann, 2008, s. 74) a potajme sa zvyšuje počet vysokoškolských na úkor dĺžky a kvality štúdia.

Je zjavné, že v bakalárskom študijnom programe, v ktorom nemožno získať vedeckú reputáciu, spojenie výučby a výskumu nie je možné. Excelentné projekty, ktoré sa majú podporovať na univerzitách v Nemecku, a elitná univerzita, ktorá sa má založiť v Rakúsku, nadväzujú až na ukončené magisterské alebo doktorandské štúdium. Idea jednoty výskumu a výučby, ktorou bola kedysi univerzita definovaná, sa teda bude realizovať až po univerzite. Univerzita prvej a druhej triedy sa rysuje tiež z hľadiska výučby ako dôsledku školskej reformy. (Liessmann, 2008, s. 83)

V dôsledku zavedenia povinného trojročného bakalárskeho štúdia vo všetkých odboroch možno predpokladať, že stará trojčlenka - diplom, doktorát, habilitácia - sa zmení na novú: bakalár, magister, PhD. a pre vedecké a univerzitné kariéry tak v blízkej budúcnosti bude titul PhD. rozhodujúcou kvalifikáciou. (Liessmann, 2008, s. 75)

Ako ďalší efektívny spôsob prestavby (perestrojka?) niekoľko storočí fungujúceho európskeho modelu vysokého školstva sa osvedčuje ďalší pikantný aspekt bolonského procesu, a síce je to prepočet študijných výkonov podľa systému ECTS (European Credit Transfer System - Európsky prenosný systém kreditov) pre čo sa u nás zaužíval jednoduchý pojem „kredity“ a napríklad v Nemecku zas pojem „výkonnostné body“. Meria sa nimi údajne „student workload“, teda pracovný objem, aký študent potrebuje na dosiahnutie určitého cieľa. Kredity či výkonnostné body udeľované za určité študentské aktivity ne-

predstavujú teda žiadny obsahový ekvivalent štúdia, ale porovnávať iba vynaložený pracovný čas. Patrí k ironii svetových dejín, že marxistické učenie o hodnote vynaloženej práce, ktoré ekonomická veda s pohrdaním odsunula na smetisko dejín, sa v európskych vzdelávacích plánoch dočkalo radostného návratu. Hodnota štúdia sa meria podľa priemerného pracovného času, ktorý bol naňho vynaložený. Takúto renesanciu marxizmu ako jadra vzdelávacej reformy, ktorá samu seba mylne chápe ako liberálnu, nemožno podceňovať. (Liessmann, 2008, s. 77)

Ak sa následne v celej Európe zavedú názvy prednášok, seminárov a modulov všade totožné a po anglicky, kdekoľvek bude možné študovať to isté a každý môže pokojne zostať doma - čo vďaka e-learningu nie je nerealizovateľné. Študenti si zistia svoje úlohy na internete, doma ich spracujú, obdržia za to zodpovedajúce kredity a univerzitu uvidia na vlastné oči iba raz, pri záverečných skúškach. (Liessmann, 2008, s. 77-78)

Pri vôbec uvedení si nástupných trendov vo vzdelávaní a ich dopadov na spoločnosť, pri rozpoznaní „reformného ducha“, v ktorom sa nesú, sa len ťažko možno ubrániť dojmu, že „duševné zdroje“ v podobe „kapitalizovaného vedenia“ definitívne nenadobudli v dnešnej „vzdelanostnej spoločnosti“ vlastnosti „hmotného statku“ - vedenie ako metafyzické vlastníctvo duše sa začalo vziať na fyzický „doklad o vedení“, vydanie ktorého „elitnými univerzitami budúcnosti“ má síce držiteľovi zaručiť vyššie spoločenské postavenie, avšak bez ďalšieho nároku na podiel na moci. Ozajstné centrá moci vybledli, presiahli hranice národných štátov, prestali byť tak ľahko viditeľnými a už dávnejšie moc prestala byť mocou ľudu a spoločnosť tak bola potajme ukrátená o svoj demokratický princíp.

Dnešní neomarxisti, ktorí ronía krokodílie slzy nad ušlou šancou uchvátiť svojou ideológiou zvyšok sveta, sa zdá sa bez svojho vedomia prerodili na kryptokomunistov v eurokomisariátoch, a to, čo doteraz obhajovali ako „nepochopenie Marxa“, znovu zavádzajú v nespočetných perestrojkách európskeho školského priestoru - tentoraz však pod vlajkou svojho niekdajšieho antagonistického nepriateľa - pod vlajkou západného kapitalistu.

Tragédia, ku ktorej došlo pod tlakom ideologizácie a politizácie univerzít v minulom storočí, sa v súčasnosti opakuje pod taktovkou ekonomizácie, avšak ako fraška. Vzletné slová, ktoré sprevádzajú presadzovanie a zavádzanie jednotného európskeho vysokoškolského priestoru, nás pri pohľade na túto frašku ťažko môžu utešiť. Môže sa však stať, že po dokončení bolonského procesu sa fraška opäť premení na tragédiu, a to ako z hľadiska spoločensko-politického, tak i z hľadiska vzdelania. (Liessmann, 2008, s. 85)

A čo je dnešným heslom glasnosti? „Držte hubu a krok...“

* Všetky parafrázy a citácie sú prekladom z kníh Keller, J. - Tvrď, L. *Vzdelanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna. Praha : SLON, 2008, 184 s. ISBN 978-80-86429-78-6., respektive Liessmann, K. P.: *Teorie nevzdelanosti. Omyly společnosti vědění. Praha : Academia, 2008, 125 s. ISBN 978-80-200-1677-5.**

Zostavil IGOR CAGÁN